

H.A.J. Dortants
Eygelshovenerweg 25
6374 KB LANDGRAAF NL
Tel. 045-315315

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

Maart 1987.

3de Jaargang

van de redactie

We beginnen met een nieuwe jaargang.
Nee, neen het is wel een nieuwe jaargang maar geen nieuw geluid. We proberen elk Bulletin met een nieuw geluid te beginnen. Dit is prettiger, hoewel we natuurlijk wel eens een geluid moeten herhalen. Maar dit komt omdat wij mensen weleens wat vergeten, en dat komt omdat we teveel willen onthouden. Dat moeten we niet doen, we moeten niet proberen om alles te onthouden. Vooral niet die kleinigheden, die moeten we gewoon direkt doen dan zijn we er van af.
Daar heb je b.v. dat ideeetje uit het vorige nummer, over het adopteren van één statie van onze kruisweg. Veel leden hebben die zorg van het onthouden van dat ideeetje al niet meer. Die hebben reeds een bijdrage gegeven. Gelukkige mensen zijn dit, zij kunnen uit dat rijtje "Om te onthouden" iets schrappen.
We vroegen toen aan elk lid ruim één tientje in een envelop te stoppen, op de envelop te schrijven "Kruisweg" en afzender en dit dan af te geven aan de penningmeester of aan een van de bestuursleden.
Zaterdag 14 maart brachten we een bezoek aan het kasteel te Limbricht en het Salviuskerkje. In het volgende Bulletin komt hierover een kort verslag. Er waren ca. 35 personen en op weg naar huis hoorden we: "Jammer dat de zaak gesloten werd, we waren nog graag een uurtje gebleven". Het viel dus in de smaak.
Elders in dit nummer weer een excursie. Nu naar Brunsum. Dichtbij en interessant.

Sektie dialect

Wij zijn zeer tevreden over de animo, waarmee onze bijeenkomsten bezocht worden. Er is de laatste tijd menige letter op papier gezet en dat is iedere keer een stapje verder naar ons ideaal: een eensluidende makkelijk leesbare schrijfwijze van het dialect! Wij ontvingen van u al liedjes, versjes, uitdrukkingen enz. in dialect. wij danken u daarvoor en houden ons voor verdere bijdragen aanbevolen! U zult t.z.t. alles wat bruikbaar is in ons bulletin tegenkomen. In dien er nog geïnteresseerden zijn, die zich bij ons willen aansluiten, kunnen zij vrijblijvend een van onze bijeenkomsten bezoeken.

Sektie Archeologie en Cultuur.

De afgelopen (?) wintermaanden is onze sectie bijzonder actief geweest.

Op de bijeenkomst in januari hebben we het onderwerp "Vrije tijd vroeger" belicht. Dit in het kader van de eerdere werkopdracht over de mens, die hier in het begin van deze eeuw leefde.

In februari hadden we vervolgens een lezing met de titel: "Antiek rond de jaren zeventig" welke goed werd bezocht.

Op de laatst gehouden bijeenkomst kregen enkele persoonlijke hobby's de aandacht, zoals het verzamelen van liedjes, spelletjes, versjes en kadastrale benamingen.

Ook de geschiedenis rond de bokkerijders waarvan de echtheid steeds meer in twijfel getrokken wordt, werd besproken.

Plannen voor de toekomst zijn o.a. het vormen van een werkgroep archeologie.

Eveneens een aanzet te geven tot de mogelijke vorming van een sectie Stamboomkunde of Genealogie.

Door de hoeveelheid Vendorado of Bouwmaarbomen
ziet men Strijthagen niet meer.

Bijeenkomst van de Heemkundevereniging
sectie Archeologie en Cultuur.
Deze werd gehouden op Donderdag 7-1-'87
in het gebouw van S.J.C.

Inleiding met als titel: **VRIJE TIJD VROEGER**

Meermalen wordt de mening verkondigd, dat vroeger net zoveel vrije tijd voor de mens was als tegenwoordig. Als voorbeeld om dit te bewijzen wordt dan aangehaald het grote aantal zon- en feestdagen (plusminus 100). Ook wordt geschermd met de lange, donkere wintermaanden wanneer tijd was voor handenarbeid: weven, breien, enz.

Dit mag dan voor een kleine groep bevoorrechten gegolden hebben, voor alle anderen was het ploeteren van de vroege morgen tot de late avond om in hun levensonderhoud te voorzien.

Tot in de 18de eeuw golden voor de kinderen dezelfde regels als voor de volwassenen, want 6 à 7 jarigen werden als volwassenen beschouwd. Als het een jongen was, dan moest hij in het bedrijf van zijn vader meewerken. Daar werd geen rekening gehouden met het feit, dat hij nog een kind was. Niet alleen werd van hem dezelfde prestatie verlangd, hij verkeerde bovendien de hele dag met ouderen, die hem totaal niet ontzagen in hun conversaties.

Na enkele jaren moest de jongen bij een vreemde handwerksmeester gaan werken. Hier werd hij dan in het gezin opgenomen en werd niet zelden misbruik van hem gemaakt, doordat hij 13 uur per dag moest werken, zonder loon en met karig eten.

Het meisje van 6 à 7 jaar werd ingeschakeld in de huishouding. Het gezin bestond toen niet uit gemiddeld 3 personen, maar vele mensen meer. Niet zelden bleven drie generaties samenwonen, soms aangevuld met ongehuwde ouderen, knechten en meiden.

Alleen al voor het verzorgen van maaltijden was het meisje 5 à 6 uur bezig per dag. Daar kwamen dan bij: de kachel stoken, hout hakken, water halen bij de pomp, wassen bij de rivier, het kleinvee verzorgen, verstellen enz.

Door het grote percentage sterfgevallen, (ongeveer 50% van de kinderen stierf voor het 5de levensjaar) werd gezorgd, dat het kind zo spoedig mogelijk weerbaar werd gemaakt.

Het kind werd ook geconfronteerd met de harde werkelijkheid van het leven. Dood, geweld, sexualiteit, juridische vonnissen van kinderen, daar kreeg het op jonge leeftijd mee te maken, omdat kinderen als volwassenen werden beschouwd.

Het duurt tot in de 18de eeuw, voor men gaat begrijpen, dat een kind moet opgroeien en rijpen, samen met leeftijdgenootjes, die zich in een zelfde ontwikkelingsfase bevinden.

Het kind moest bevrijd worden van fysieke en mentale lasten van het volwassen leven, waar het voordien deel aan had. Men voert het kind in "jeugdland". Dit gold echter alleen voor welgestelden (adel).

Het zou voor handwerkers- en proletariërskinderen meer dan 150 jaar duren voor ook zij aan "jeugdland" mee konden doen.

Dat het lijkt alsof meer kinderen van deze verworvenheid profiteerden, dan in werkelijkheid, heeft enkele oorzaken. Er is meer geschreven over de kinderen van de geletterde klassen vóór 1900.

De studies werden verricht door pedagogen met vroegere ideeën. De geschiedenis van het arme kind kwam hier niet in voor.

Pas later werd aan de vreselijke toestanden rond het "volwassen kind" bekendheid gegeven. Weeshuizen, vondelingenhuizen, armenhuizen, kinderprostitutie, handel in kinderen, bedelarij enz.

Na 1900 lijken ook de proletariërskinderen mee te kunnen profiteren. Echter door de invoering van de leerplicht, werd het leven van behoeftige kinderen in de eerste tijd nog zwaarder. Zij moesten vóór en na schooltijd nog alle werk even goed doen.

Na deze inleiding werd breedvoerig over dit onderwerp en randverschijnselen verder gepraat.

Wiel Beckers.

EXCURSIE

Donderdagavond 9 april worden wij verwacht in de Brikkeoave in Brunssum.

Wij vertrekken dan om 19.30 vanaf het SUN-plein te Nieuwenhagen.

Allen met eigen vervoer. Hebben we dit niet dan kruipen we toch gezellig bij iemand anders in de auto.

Het zal beslist zeer interessant worden vooral nu we de laatste tijd verschillende ovens in Nieuwenhagen ontdekt hebben.

Bellen we even naar de bekende adressen:

Mevr. Ringens, tel. 311296

O.S. Kuyl, tel. 311320

Chr. Verbunt, tel. 317929

Er zijn geen kosten aan verbonden

DE OPLOSSING

Naast het nodige speelgoed was voor kleine Jan de Kerstman tevens zo gul om hem nog met een zeer grote peperkoeken Kerstman (Ücher print) te verblijden. Vol trots werd de "print" mee heen en weer gesjouwd en aan eenieder getoond die hem maar zien wilde.

Alleen bij het gezamenlijke spel met leeftijdgenoten werd het wat moeilijk, want één hand was steeds nodig om de peperkoek-pop tegen zich aan te drukken. Om deze handicap bij het verstopertje spelen enigzins te verhelpen, doch zeer zeker om zich gemakkelijker te verplaatsen werd naar een middel gezocht om d'r "printeman", zonder de handen te gebruiken, voor zich uit te dragen. De vinding was vrij simpel voor Jantje, de pop werd voor de helft in, en voor de andere helft uit de voorkant van z'n broek gedragen. Iedereen kon nu zijn kerstman nog zien en Jan had geen beperkingen meer bij het heen en weer rennen tijdens het spel.

De trotse eigenaar van de grote "printeman" werd door niets meer gehinderd en speelde met overgave mee zonder te merken dat zijn lichamelijke nood tot het uiterste was gestegen. Toen hij merkte dat er iets stond te gebeuren was het reeds te laat en werd, ondanks de ren, moeders W.C. niet meer tijdig

bereikt, met alle gevolgen van dien.

Met tranen in de ogen moest hij tevens bemerken dat naast zijn broek ook de "print" voor de helft van het lichaamsvocht was voorzien en goed doorweekt.

Onder het nodige gebrom van Jantjes moeder werd de ongelukkige van droog goed voorzien, doch de print was en bleef nat en slap.

De peperkoek-pop werd wel op papier te drogen gelegd doch voor Jantje was de lol eraf. Zeker nu moeder met dit natte geval ook nog geen raad of deugdelijke oplossing wist. Ontmoedigd ging Jan weer naar buiten spelen, maar in gedachten bleef hij toch bij zijn peperkoek-pop die eigenlijk door zijn eigen schuld alle pracht en praal verloren had.

Plots schoot hem iets te binnen, rende huiswaarts om moeder luidkeels zijn oplossing te verkondigen. De moeder die haar zoonje tot kalmte trachtte te bedaren was toch wel nieuwsgierig naar de oplossing en vroeg

dan ook wat er gedaan diende te worden om tot een re-
delijk resultaat te komen.
Jantje die in gedachte nog steeds met zijn veronge-
lykte kerstman bezig was, verkondigde dan ook heel
spontaan: Mam, ich weet wat vur mit de print dunt;
vier geve ze an de Oma, die mot toch og ummer de
botterham in der kaffie soppe".

GENEALOGIE

De lezing van de heer J.M.H. Hoen over "geschiedenis
en genealogie" in het gemeenschapshuis "der Sjeet"
te Schaesberg op vrijdag 28 november 1986 was bijzon-
der goed bezet. Er waren 38 mensen aanwezig.
De heer Hoen is voorzitter van de sectie genealogie
van het L.G.O.G. en de verwachtingen waren hoog ge-
spannen.

Genealogie is de leer van de ontwikkeling en verwant-
schap van geslachten (families). In concrete zin gaat
het om de stamboom.

Het vaststellen welke familierelaties bestaan tussen
groepen van mensen kan een boeiende bezigheid zijn
die zelfs de visie op de geschiedenis kan veranderen.
Bij de geschiedenis begon men op te schrijven wat men
deed en wat er gebeurde en begon men ter zelfdertijd
als het ware met de genealogie.

Bij de Grieken was de opvolging nog volgens de vrou-
welijke lijn. Ten tijde van de Franken was er een feo-
dale afstamming en dat is in ons land zo gebleven.

De heer Hoen vertelde dat er nogal met de genealogie
gezwendeld is om zich als de ware afstammelingen te
kunnen voordoen. Van allerlei vorstenhoven uit onze
geschiedenis noemde hij de misbruiken die er van de
genealogie gemaakt waren.

Het was jammer dat hij zijn lezing hoofdzakelijk hier-
toe bepaalde, zodat de meer algemene vragen over de
genealogie weinig aan bod kwamen.

O.S.Kuy1

pottenbakkersoven.

Op donderdag 12 febr. 1987 werd op een terrein in het middengebied naast het bestuurscentrum een pottenbakkersoven ontdekt.

De oven kwam vrij bij het uitschachten t.b.v. de bouw van 49 woningen in het gebied "Op de Kamp"

De oven is van het type "liggende oven" en moet gedateerd worden rond de jaren 1175 tot 1200. We hebben de oven niet verder onderzocht, wel zijn een aantal scherven gevonden.

Het ligt in de bedoeling dat er in de toekomst iets gaat gebeuren met het gegeven dat deze oven hier ligt. Vooral met het oog op het inrichten en aantrekkelijk maken van dit gebied.

De gemeente is verzocht de oven tot beschermd monument te verklaren.

De oven is met plastic afgedekt en daar overheen is "stol" gestort. Het is zeer wel aan te nemen dat in dit gebied nog meer ovens gevonden zullen worden gezien de samenstelling van de bodem. Er bevinden zich op enkele meters diepte verschillende prima kleilagen. In ieder geval kan bij de gevonden oven zeer zeker een afvalhoop aangetroffen worden zoals deze bij andere ovens ook aangetroffen zijn.

W.B.

'T HOBDELPEËD

'T HOBDELPEËD in d'r shtaal,

Hat zieng ouw glans verlore.

Og al zint vööl plekke kaal,

Beij mig blies de oechtverkore.

Bedink ins vuër de kuëkekas,

En mieng Mam zong da e liedje.

Lagend kriënde ing va shpas,

Preuf nog die lohl e bietje.

En al is ut hoot wied shleët,

En vuër inge angere nieks mie weëd,

Doeh blies vuër mig 'T HOBDELPEËD.

Mariet Henssen

Hier volgen de laatste drie acrostichons van de
cyclus LIMBURG

UT IËSJTE

UT IËSJTE kinke, ut iësjte flesjke
Trampelzak en ut iësjte jeske
It bi-j de oma ut iësjte keukske
En kriet ut iësjte prentebeukske
Sjriefft de iësjte kier in u sjrif
Joa, geet de iësjte kier mit de lif
Toere mit de bus, of mit d'r auto viësjte
Elleke daag is get UT IESJTE

RIGTIGE SJPAS

RIGTIGE SJPAS giëst ut leëve
In inne verein te zië
Gikker proof gans dig geëve
Tesame beriehs te vööl mië
I gen dörp is get te viere
Gee miensj of me deet mit
En mit tröte, zeenge iere
Sjport of sjpehl, woa me i zit
Joare lank bis te verweëve
Probeer, wens te tiehd uëver has
An inne verein dig te geëve
Same kries te RIGTIGE SJPAS

GANS OONGE A

GANS OONGE A móts te beginne
Alles dujs te in diene kop
Now jóng, doeh móts vööl kinne
Sjtravel dig d'r teëgen óp
Oonge á bliës te nit haange
Op die ledder sjtiegs te geer
Noa joare vò bane vervaange
Grujs te oecht tot hoëgere heër
Evvel de werkeloosheid kunt dig dra
Alling sjtees te GANS OONGE A

't Leëpele feëske

WIM PELZER EXPOSEERDE in U.o.W.

Wim Pelzer, afgestudeerd aan de stadsakademie van Maastricht in 1965, is sinds 1971 verbonden als teken/schilderdocent aan de vrije akademie Z.O.M. Hij vindt zijn inspiratie steeds weer in het landschap van de voormalige gemeente Ubach over Worms, zijn geboorteplaats. Het is vooral de natuur in het Wormdal, bezaaid met kapelletjes en veldkruisen, die hij opzoekt. Samen met drinkbakken en oude bomen in afgelegen weilanden zorgen zij steeds weer voor rustpunten. Het is dan ook deze rust van het Over Wormse landschap, dat hem steeds weer boeit en uitdaagt in zijn schilder en tekenwerk.

Dat hij steeds weer "krüz en kweër" door veld en weëg moet gaan om deze plekjes te vinden, is een gevolg van de aanstormende bebouwing en verstedelijking in dit gebied.

Als commandant en oud koning van de schutterij St. Joseph uit Waubach, heeft hij nog meer aanleiding om "beschuttend" op te treden voor dit landschap. Het bejaardencentrum Heereveld, waar de ouderen rust en beschutting vinden, werd voor hem dan ook de aangewezen expositieruimte.

Uit de openingstoespraak gehouden door weth.Gybels.

Ik ben er bijna zeker van, dat nagenoeg ieder die hier vanavond in het Heereveld aanwezig is, Wim Pelzer en zijn werk langer kent dan ik, en vooral beter kent. Natuurlijk heb ik div. werken van hem gezien, maar de kunstenaar zelf ken ik pas sinds kort.

Wim Pelzer begon, na zijn opleiding als graficus, als etaleur en zeefdrukker, waarna hij overging naar de Vrije Akademie. Daar leerde ik hem kennen als docent en medebestuurder, die zich verantwoordelijk voelde voor het creativiteitsonderwijs.

Hiermede is het sleutelwoord gevallen: Creativiteit. Wim Pelzer is een creatief mens bij uitstek. Deze creativiteit is merkbaar in zijn hele levenswijze. Het thema van deze expositie is "Krüz en Kweër door Veld en Weëg". Op het eerste gezicht lijkt dit een duidelijk thema, een artiest die van kindsbeen af, soms aan de hand van grootvader, zijn indrukken opdoet in het Wormdal en de hellingen er omheen, en die de indrukken weet weer te geven met alle hem ten dienste staande middelen.

Toch kunnen die twee woorden: 't woord krüz en 't woord kweër meer oproepen. Immers het kruis, en dan

niet zozeer het kruis in de religieuze zin, is buitengewoon bepalend voor Wim's landschappen. Het wegekruis, het kapelletje, is misschien wel het voornaamste van de beeldtekens waaruit hij zijn landschappen opbouwt. Naast de bomen, de hellingen, de enkele huizen, de weilanden en de akkers. Het kruis staat bij Wim Pelzer in de traditie, het heeft de symboolwaarde van wat vroeger was, en nu niet meer is.

En dan: het woord "kweër" kan in zijn landschappen een andere lading krijgen; Wim Pelzer is in mijn ogen een kunstenaar die wel degelijk "kweër ligt, die dwars ligt. Ik bedoel daarmee; hetgeen hij schildert en hetgeen hij weglaat, de manier waarop hij zijn wegekruisen, zijn huizen en ook zichzelf en zijn vrouw Margriet tegen zijn achtergrond plaatst is buitengewoon veelzeggend.

In zijn landschappen komen geen mensen voor, want de mensen, zijn dorpsgenoten, staan aan déze kant van de lijst om met hem mee te kijken naar zijn landschap. Hij toont ons wat verloren gegaan is en wat nog verloren dreigt te gaan. Hij wil ons waarschuwen voor de moderne toekomst die alleen maar waarde hecht aan vooruitgang in de zin van meer winst.

De toekomstige verbinding van middengebied met Einsteinstraat komt door het Eikenbos en kan de naam krijgen van: Eikenbos weg.

Hierdoor minder bomen MAAR twee Eikenbossen.

MEERJAREN-PROGRAMMA MONUMENTEN.

Met ingang van 1 jan. '86 is de nieuwe Rijkssubsidie-regeling restauratie monumenten van kracht geworden. In het kader van deze regeling kan een gemeente bij de minister een meerjarenprogramma indienen over een periode van 5 jaar van de monumenten, die men wil restaureren. Ieder jaar vóór 1 sept. kan de gemeente een aanvulling indienen welke aansluit op het meerjarenprog. 'n Verandering ten goede is, dat er tussentijds wijzigingen in het programma kunnen worden aangebracht. Teneinde de procedure tot tussentijdse wijziging van het meerjarenprogramma te kunnen vereenvoudigen heeft de raad er mee ingestemd dat het college van B en W de bevoegdheid verkrijgt om in bijzondere gevallen te kunnen wijzigen c.q. aanpassen. Mocht het college van de bevoegdheid gebruik hebben gemaakt, dan zal de raad van deze besluiten in kennis gesteld worden.

Sjplinkterkes oecht ee aod duéske

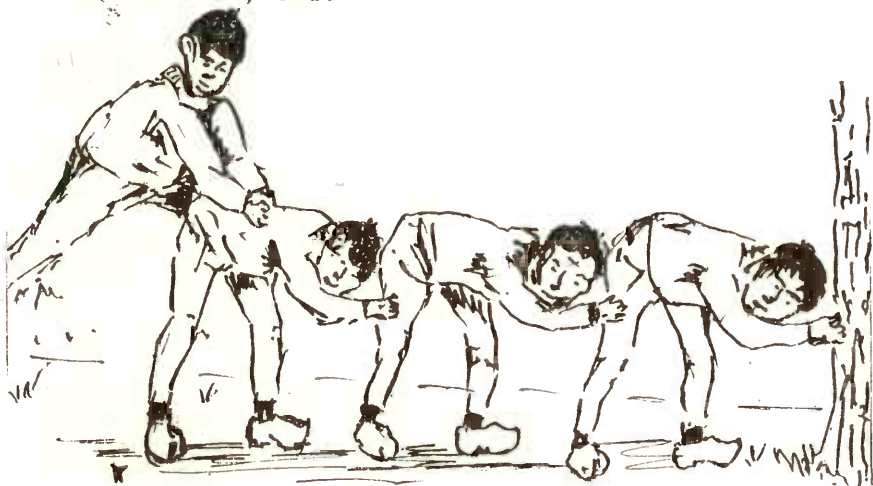
BIECHTE

Wie viër nog i gen sjoeël woare, góngge viër ins in d'r mond mit de ganse klas biechte. Viër lopete sjun tweeë aa tweeë aan ut hendje en i gen kirk woeët de ri-j in drijje gedild: ee deel noa kaploan, ee deel noa d'r rekter en ee deel noa pastoeër. Went ze ós d'r zin houwe geloate, wuëre viër nuij bi-j kaploan gegaange; mar viër houwe joa nieks te melde! Bi-j d'r rekter góngge v'r óch nit zoe geër, mar went de juffrouw ós bi-j pastoeër noa de biechbenksjkes i jaget, da houwe viër doch grellig d'r bót i! Dat góng da zoeë: Pastoeër sjtellet zich mit zieng ganse lengde en bri-jde vuër de benksjkes en da koam ut: "Hat inne van uch doeëdzung gedoa? Deë ka kómme biechte, de angere kanne noa heem goa"! Wat moeëts te da? Doeëdzung houwe viër nit gedoa en noa heem goa dósjte v'r nit...Dus trókke viër mit e sjwoar hat noa d'r biechsjttool i. En da hots te ut wer: "Haste doeëdzung gedoa?" En viër mit e razele-sjtumke: "Nee, herr Pastoeër". "Da beëñ dich mar e Wees gegroetje en da gees te mar noa heem". Heë wórp mit zieng groeëte hank zoeget wie e krúts-téke uvver dich hin en da koeëts te aafdampe...gemeklig woar ut waal, mar v'r houwe noeëts ut geveul, dat viër e "reen zieltje" houwe, wat viër noa ing biech behuërete te haa. I gidder geval han ich se leëve daag ging sjpas mieë aa biechte gehad.

KINDERSPELEN UIT VROEGER TIJD

BOKSPRINGE TAEGE DE MOER.

Na het "oetpotte" moest de helft van het aantal deelnemers (ongeveer 3 tot 5) op een rij achter elkaar bokstaan. De eerste met de handen tegen de muur, de anderen er achter, waarbij nr.2 de eerste vasthield, nr.3 de tweede, enz.

De eerste jongen van de andere groep maakte een aanloop en sprong zo ver mogelijk daar boven op. Hij ging zoveel mogelijk plat liggen en hield zich stevig vast want de volgende die kwam sprong ook zo ver mogelijk en soms wel op z'n voorganger want de hele groep moest springen. De laatste springer (dit moest de beste zijn) had het wel moeilijk want die moest het hoogst springen. Zat de laatste springer dan moest die drie maal in de handen klappen. Lukte dit dan had groep twee (de springers) gewonnen en ging groep een weer bokstaan.

Viel tijdens het springen een van de springers af of kon de laatste, die zich zeer goed moest vastklampen, af voordat hij drie maal geklapt had dan werden de rollen omgewisseld en moesten de springers bokstaan en werden de bokken de springers.

Zoals reeds gezegd, de laatste was de beste springer en de "krukken" sprongen het eerste. Deze krukken hadden het zwaar. Zij moesten zich goed plat drukken en zich stevig vastklampen want de volgende moest ook zo ver mogelijk komen en lag meestal geheel of gedeeltelijk op z'n voorganger. De "krukken" kregen dus de meeste klappen.

Als de laatste drie maal geklapt had viel het hele zaakje meestal als een kaartenhuis in elkaar. Zakte een van de bokken in elkaar dan hadden zij verloren en moesten dus weer opnieuw gaan staan.

BOKSPRINGE VANAAF INNE STREAP (SCHROÄM)

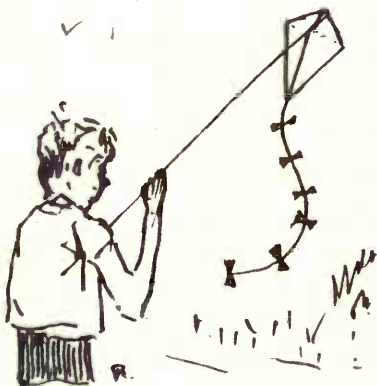
Na het "oetpotte" moest een van het groepje "bok" staan, de overige waren de springers en deze moesten dan springen vanaf een bepaalde lijn. Deze lijn (schroäm) was duidelijk aangegeven.

De jongen die bij de afzet over of op de lijn stapte was af en werd gedegradeerd tot bok en de bok mocht dan meespringen. Zo ook de jongen die de sprong niet haalde of niet aankon.

Waren allen over de bok heen zonder ongelukken, dan ging de "bok" na zorgvuldig "aafpasse" een voetlengte verder staan.

Zo kon het natuurlijk ook gebeuren dat de springer de bok omver duwde en beiden tegen de grond tuimelden. Ook dan kwam er een nieuwe bok.

D'r WINKVOEGEL OP LOATE.

Zij die geen vlieger konden maken of geen mooie konden maken, kochten er een aan de "loemelekar" voor een zak "vodden". De meeste tijd werd hij toch zelf gemaakt van 2 latjes, een stukje touw en "winkvoegel-papier". Dit papier was gekleurd, glimmend en tamelijk stijf. Het frame van de "winkvoegel" bestaat uit twee gladgeschuurde latjes A en B met op de einden soms wel een gaatje hetwelk er met een gloeiende spijker werd ingebrand.

Het latje A was langer dan B. B kwam met het middenpunt te liggen op A ongeveer op een derde van boven en werd dan met een klein spijkertje vastgemaakt en met een touwtje kruislings vastgebonden. B moest tevens in evenwicht liggen op A. Het latje mocht onder geen voorwaarde aan een kant zwaarder zijn. Dit was nodig omdat anders de vlieger later in de lucht niet stil kon staan.

Aan de achterzijde werd latje B een beetje gespannen via een touwtje dat in de twee gaatjes werd vastgemaakt.

Alle vier de uiteinden werden van inkepingen voorzien zodat de latjes dan met een touwtje verbonden konden worden en men nu kon zien aan de klaargekomen grondvorm welke vlieger het worden moest.

Dan werd het papier enkele centimeters groter dan de grondvorm geknipt en rond het touw omgeslagen en vastgeplakt met een soort stijfsel-pap, soms gemaakt van meel en een beetje water of met een gekookte aardappel. Aan de voorkant werd nu een touwtje vastgemaakt aan de uiteinden van het latje A. (boven en onder). Dit touwtje moest zo lang zijn dat het de uiteinden van het latje B raakte (links en rechts). Hiermede kan men dan tevens testen of de vlieger goed in evenwicht lag. Tenslotte moest nog de staart gemaakt worden met een stuk touw waaraan enkele strikken van papier of gras gebonden werden.

Eindelijk kon men dan de vlieger oplaten, dit gebeurde meestal op een stoppelveld. (een veld waar pas het koren was gemaaid en nog niet omgeploegd of "gestreupt") Stond de vlieger in de lucht, na de nodige pogingen met aanlopen, weer neerlaten, de staart verzwaren of verlichten, dan stuurde men z.g. telegrammen naar de hemel. Een vierkant stukje stevig papier werd ingesneden tot op de helft en een rondje er uit geknipt. Dit deed men dan rond het touw waaraan de vlieger in de lucht stond. Op dit papiertje schreef men soms: "Oo leef Heerke, gef estebleeft get mieë wink".

Door de wind namenlijk schoof dit papiertje omhoog naar de vlieger.

De beste vlieger was die, die volkomen stil aan de hemel stond.

KERBIET SCHEETE.

Moest er met oudejaarsavond of nieuwjaar lawaai gemaakt worden, dan werd door de jeugd met "kerbiet" (carbid) geschoten.

In een lege blikken bus met een goed sluitende deksel (veelal een oud verfblik) werd in de bodem een gaatje geprikt. In de bus werd dan een brokje carbid gedaan, te koop bij elke fiets-handelaar. Deze verkocht carbid omdat de fietslantaarns hierop werkten.

Voor de vergassing van het carbid had men een beetje water

nodig. Dit was wat lastig en daarom spuwden we maar een paar keer op het brokje carbid. Direct na het spuwen moest de deksel op de bus geduwd worden en dan even wachten om het benodigde gas tot ontwikkeling te laten komen. De bus werd op de grond gelegd en vastgehouden onder de klomp of schoen. Men stak een lucifer aan en hield het vlammetje bij het gaatje achter in de bus.

Door de explosie van het gas in de bus werd dan de deksel met een geweldige knal weggeschoten. Wanneer enkele bussen tegelijk of vlak na elkaar explodeerden was dit een behoorlijk lawaai waar alles uiteindelijk dan ook om begonnen was.

EXCURSIE ROLDUC

Op zaterdag 29 november 1986 hield de heemkundevereniging een excursie naar Rolduc.

Om 11.30 uur werden wij door de heer Stassen opgewacht voor een rondleiding.

Eerst werd een bezoek gebracht aan het atelier, waar onze kruiswegstaties van Aad de Haas gerestaureerd worden.

Op het eerste gezicht leek het alsof er niets aan de staties gedaan was. Het bleek echter, dat alle schilders die omhoog stonden, soepel gemaakt waren en vervolgens één voor één vastgeplakt.

Het doet je echt iets als je ziet hoe mooi alles weer wordt.

Hierna volgde een koffiepauze met chocola en koekjes, waar ik maar niet vanaf kon blijven.

Directeur Stassen hield intussen een inleiding over de geschiedenis van Rolduc.

Daarna volgde een bezoek aan de kloosterkerk, die prachtig gerestaureerd is.

Op het binnenplein werden de beelden bewonderd, niet alleen het standbeeld van de zuster maar ook de zuilenpartij. Op één zuil zat een kraai (de priesters) en onderaan een "kuusj" (de filosofen) die steeds de schuldigen waren. De zuilenpartij was uiteraard een geschenk van de leerlingen.

Onder dit plein zijn archeologische vondsten gedaan van het eerste houten gebouw, dat in 1123 is afgebrand en dat aangestoken was door leerlingen, die het niet eens waren met de gang van zaken.

Onvergetelijk is het bezoek aan de bibliotheek in Renaissance stijl en zijn prachtige oude boeken.

Een muurkast zat helemaal vol met Limburgensia. We zullen dus nog eens terug moeten gaan.

Wiel Beckers.

H.A.J. Dortants
Eygelshovenerweg 25
6374 KB LANDGRAAF NL
Tel. 045-315315

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

Juni 1987.

3de Jaargang

Neen, het is dat het moet maar ik heb mijn dag niet vandaag. Reeds meerdere dagen heb ik het uitgesteld maar nu moet het stukje toch klaar gemaakt worden. Het zal wel aan het weer liggen. We zitten in een herfstachtige lente en hopen elke dag dat het de laatste dag van dit akelige extra-tussen-gevoegde-seizoen zal zijn. Moge dit Bulletin U bereiken tijdens een stralende lente.

Wij "Pakken de koe bij de horens" en "Vooruit met de geit".

Kunt U zich nog herinneren (het was in dec.'86 en mrt.'87) dat wij schreven over het adopteren (door de leden) van één statie van de kruisweg van Ad de Haas?

In het begin leek het erop dat het zou lukken en nu lijkt het stil te staan. Het is een beroerd moment voor zo iets. Zo vlak voor de vakantie. Wat denkt U? Zou het lukken? Nu maken 3 of 4 we-ken ook niets. Misschien hebt U bij terugkomst nog een tientje of zo over en dat nemen we ook dan nog heel graag aan.

In dit Bulletin zitten twee mooi gekleurde papieren-tjes. Het ene betreft onze excursie naar Brugge en het andere ons Jaarboek 1987. Zo'n Jaarboek is voor onze vereniging een flinke investering en het is niet prettig om met een overschot te blijven zitten. Als we nu van tevoren weten hoeveel exemplaren we nodig hebben, dan komen we er uit en hebben geen strop.

Het Jaarboek komt uit in oktober en zal weer 150 blz. tekst bevatten. De prijs zal voor leden f.20,-- bedragen.

Als we nu vóór eind augustus Uw inschrijving hebben krijgt U ons derde Jaarboek in oktober thuis bezorgd en U betaalt bij ontvangst.

Sectie Genealogie

De in april opgerichte sectie Genealogie, die ontstaan is n.a.v. een lezing van dhr. J.Crott, heeft inmiddels haar eerste bijeenkomsten gehad. Op deze bijeenkomsten hebben wij ons hoofdzakelijk beperkt tot het formuleren van de doelstelling van onze groep, met andere woorden, wat is het waarnaar wij als groep streven. Voorlopig hebben wij ons een tweetal taken gesteld. Ten eerste het maken van een gemeenschappelijk werkstuk, dat zal worden gepubliceerd in het jaarboek. Het onderwerp hebben wij al globaal kunnen bepalen, maar ik zou te ver op de zaken vooruitlopen als ik hier nu over zou uitwijken. Ten tweede, maar zeker niet minder belangrijk, hebben wij ons tot taak gesteld om ons onderling te helpen bij het verrichten van genealogisch onderzoek met betrekking tot ieders afstamming afzonderlijk. Hieronder verstaan wij ook het op weg helpen en verder begeleiden van mensen die lid zijn van onze groep (of dat willen worden) die nog nooit iets aan (amateur)genealogie hebben gedaan. Zo zullen wij proberen om alle leden van de groep op een gelijk niveau van kennis te brengen wat betreft genealogisch onderzoek. Of deze gestelde doelen zullen worden bereikt hangt natuurlijk af van de inzet van ieder afzonderlijk binnen de groep, maar ik ben er van overtuigd dat we met de groep waarmee we gestart zijn een heel eind in de goede richting zullen komen.

In juni hebben wij onze laatste bijeenkomst voor de zomervacantie. Op deze bijeenkomst zal een start worden gemaakt met het gemeenschappelijk project. Voorts zal iedereen die al langer bezig is met zijn eigen stamboom d.m.v. het maken van een kwartierstaat, een stamreeks enz. zijn tot nu toe verzamelde archiefstukken, gemaakte staten enz. meenemen. Men kan wellicht onderling ervaringen uitwisselen en degenen die nog "nieuweling" op het terrein van de genealogie zijn kunnen zich wellicht een eerste beeld vormen van de verschillende mogelijkheden die je als amateur-genealoog hebt om je gegevens omtrent je afstamming vast te leggen.

Verder is er een start gemaakt met het verzamelen van bidprentjes en rouwbrieven. Wij zijn van plan deze samen te voegen in een alfabetisch gerangschikt bestand. Zo'n collectie kan voor een (amateur)genealoog van groot belang zijn omdat op bidprentjes en rouwbrieven naast overlijdensplaats en datum

ook nog vaak een stuk levensgeschiedenis van de overledene vermeld staat. Hieruit kan vaak geboorteplaats, geboortedatum, naam van de ouders enz. worden gehaald. Wij vragen daarom iedereen die rouwbrieven, bidprentjes of ook nog eventueel huwelijksaankondigingen heeft, die hij dubbel heeft of die hij kan missen af te geven op een van de volgende adressen:

F.Ladeur, Hereweg 78b, Landgraaf.

K.Kastrop, Lichtenbergstraat 29, Landgraaf.

M.Henssen, Hereweg 20, Landgraaf.

M.Heijen.

Sectie Archeologie en Cultuur.

Binnen onze sectie was de interesse voor genealogie zeer sterk aanwezig.

Na een prima lezing door dhr. J.Crott werd dan ook besloten om een aparte sectie "Genealogie" op te richten.

Dit is intussen gebeurd.

Dhr. Math. Heyen werd met algemene stemmen tot sectie-leider gekozen. Wij wensen hem veel succes toe.

Binnen de sectie is ook een aanzet gemaakt tot de vorming van een "Werkgroep" archeologie, die zich met de archeologische opgravingen en alles wat daarmee samenhangt gaat bezighouden.

We kunnen nog enkele dames en heren gebruiken, maar die moeten zich dan wel snel melden.

In juni zal dhr. J.Spierts een dia-lezing verzorgen van vakwerkbouw.

Ook zal dhr.Spierts in juni of juli een buitenactiviteit in Rimborg aan ons presenteren.

W.Beckers.

Sektie dialekt

Zoals wij u eerder berichtten, zijn wij bezig met het samenstellen van een lijst van spreekwoorden en zegswijzen in het dialekt, evenals een lijst van specifieke dialektwoorden, (al of niet scheldwoorden!)
 Wij laten hier van beide enige voorbeelden volgen.
 Helpt u ons, deze lijst zo volledig mogelijk te maken?

Gape, teëge inne bak-oave,
 Nit in d'r haam wille goa.
 De heng verkieëd i haa hange.
 D'r haos vol haa va get.
 Zich d'r gilles volsjtóppe.
 Zich d'r mieëles volsjtóppe.
 Kni-jvel doeë vuër inne.
 Inne an d'r kanieël goa.
 E sjtuk in d'r kraag ha.
 D'r lieëwerik lotte fleute.
 Wirke, wie inne moehl-eëzel.
 Wirke, wie e muëlepeëd.
 De moel ópriehte.
 D'r sjlauwe a gen naas haa.
 De naas vol haa va get.
 De oeëre sjpitse.
 Inne d'r sjtub oeht de oeëre bloaze.
 D'r pin dróp zette.
 D'r pin dri houwe.
 Sjwoar va poeëte en oeëre zieë.

Baakaof,
 Duppesjurger,
 Poeënes
 Frenkele
 Fleutekieës
 flabes
 Griehniehzer
 Griehlächer
 Hóddelskrieëmer,
 Hoenes

Kuumkoeësj
 Kwaatsj
 Kuj-kál
 voellie krammes
 Klauwbók
 Klute-drek
 Kloemel
 Kroehkesjtóp
 kohtenelles
 Klotskop

en zoeë wieër!:

Weš kank ut nog?

Vieër zint ing bevuërrechte, iehverige jeugd.
 Gezónk en d'r wil vuër ut werk
 ut wete en ut werk is ós vreugd
 en makt ós ruggig en sjterk.
 Ut weéd in ós ri-je ginne voele geduld,
 ós blood is va iehzer vervuld,
 vuër zint vuër ós alle ummer paraat.

Vieër wille d'r pap ziene vertreëner zieë,
 zieh hant ut ós lotte zieë.
 Vieër hant geërfd va dees helde va de koel,
 d'r gezóngte werkmansgees.

Vieër zint al inne sjteun vuër ut gezin
 en kome vieër heem mit ós ieërlik gewin,
 wie sjtols zint vieër da óp ós werk.

Ós liehf is va iehzer, d'r wil va sjtoal,
 ós hát doateëge va good,
 Ing plaatsj in de weld is toch zieker woar,
 doa weéd sjtee vur sjtee aa gebówd.
 Bewus, dat inne "Bergmaan", wie hoeëg heë óch klumt,
 zieh werk ummer vuër zieng bótterham hult,
 vieër zint vuër ós alle ummer paraat.

H.R.

=====

Vuërjoar

I datum is ut vuërjoar doa,
 wor ut mar wirklich woar.
 Da wor de sjlechte tied verbi-j
 en koeët ut vieë wer in de wi-j.
 De, miepmoppe koeëte fladdere i ut rónk
 i hun kluëre, wit of bónk.
 De plante doge da hur bes,
 d'r Hèrgod mit de zón da de res.

H.R.

=====

EXCURSIE naar AKEN.

Op zaterdagmorgen 9 mei organiseerde het Genootschap een tocht naar Aken. Uit het grote aantal deelnemers blijkt dat de leden dergelijke uitstapjes, die alleen een morgen beslaan, hogelijk op prijs stellen. Bijzonder was dat deze reis onder leiding stond van onze eigen voorzitter, de heer Derks. Hij bleek een voortreffelijke gids te zijn, die alles van Aken weet.

De auto's vertrokken om 10 uur en parkeerden bij d'r Bend, de bekende kermis van Aken.

Ponttor, ligt vlak bij het startpunt, en daarmee waren we aangekomen bij een historisch belangrijk punt van Aken. Ponttor is een van de twee poorten die nog resten van de muur, die in 1336 rondom Aken werd gebouwd. Vanaf het rechthoekige hoofdgebouw, dat nu 'n onderkomen is van het jongerenwerk, loopt een brug over een gracht naar de twee ronde torens van de voorburch. Een groots bouwwerk, dat laat zien hoe machtig Aken in de Middeleeuwen was. Even later staan we in de oude Pontstrasse voor de rest van een oude muur, de Barbarossamuur. Frederik I, bijgenaamd Barbarossa (rode baard) gaf Aken in 1166 stadsprivileges, maar eiste toen dat Aken ter bescherming van zijn heiligdommen een muur om de stad zou bouwen.

Aken was in die tijd een van de belangrijkste steden in de toen bekende wereld. De ontwikkeling van de stad was al begonnen tijdens de heerschappij van de Romeinen, die in de buurt van de tegenwoordige Dom en op de plaats waar nu het warenhuis Horten staat gingen baden in de hete bronnen. Nog groter werd het aanzien van Aken toen Keizer Karel de Grote omstreeks 800 Aken tot zijn belangrijkste Pfalz maakte.

Barbarossa zorgde ervoor dat Karel heilig verklaard werd en dan wordt Aken een van de grote bedevaartplaatsen, vergelijkbaar met Rome en Santiago di Compostella. Tienduizenden pelgrims bevolkten de stad, waar om de zeven jaar de grote heiligdommen van de brug hoven op de Dom getoond werden.

Als we 't laagste punt in de eeuwenoude Pontstrasse, waar nog aan 't begin van deze eeuw de open Johannisbach liep, gepasseerd zijn, komen we bij het Grosse Haus, tegenwoordig het Zeitungsmuseum, waar zich van bijna alle kranten en tijdschriften eerste exemplaren bevinden.

En even later komen we tussen de twee middeleeuwse huizen, Löwenstein en Karls-Apotheke op de markt uit. We lopen langs het gotische Stadhuis, dat gebouwd is

over de resten van de Aula Regia van Karel de Grote. Dat is de feestzaal, waar de Duitse Koningen na hun kroning in de Dom het feestbanket aanrichtten.

Immers vanaf Karel de Grote zijn de Duitse Koningen tot 1531 in Aken gekroond en woonden zij de mis bij gezeten op de mameren troon van Karel de Grote.

Langs de Postwager komen we op het oergezellige plein (Hof) waar we proeven van het befaamde Akense water. Niet iedereen vond het lekker.

Het poppenmonument in de Krämerstrasse trok natuurlijk alle aandacht, maar de trots van Aken moest nog komen: het Münster, de kerk die in 800 door Karel de Grote is gebouwd. Het is een centraalbouw, een achthoekige kerk, een octagoon. Wij zijn meer vertrouwd met de basiliekvorm van een kerk, te weten een recht hoekig gebouw. De octagoon van Karel de Grote is een van de grootste cultuurschatten die we kennen. We moeten niet vergeten dat na de donkere tijden van de Volksverhuizing weer een nieuwe beschaving ontstond met Aken als middelpunt.

In de Dom bewonderen we o.m. de Barbarossakroonluchter, de gouden kansel en de Karlsschrein. Daarna in de Schatzkammer o.a. de Karlsbüste en natuurlijk ook de Mariaschrein waarin de heiligdommen, een kleed van Maria, de windsels en de lendedoek van Jesus Christus en de onthoofdingsdoek van Johannes de Doper bewaard worden.

Terugwandeland wees onze gids ons nog op de eigenaardige vorm van de Akense pleinen: deze zijn in Aken vaak driehoekig, b.v. Markt en Hof.

Na een hartelijk applaus voor de voortreffelijke gids, keerde ieder voldaan naar huis.

Oude ambachten. -----

W.R.

Als amateur-genealoog vind je vaak in de archiefstukken van voor 1800 (schepenbanken en notarissen) het beroep van je voorouder vermeld. Je probeert je dan een beeld te vormen van zo'n mens. Wat was het voor een beroep wat hij uitoefende, welke kleding droeg hij daarbij, over welke gereedschappen en hulpmiddelen had hij de beschikking enz.

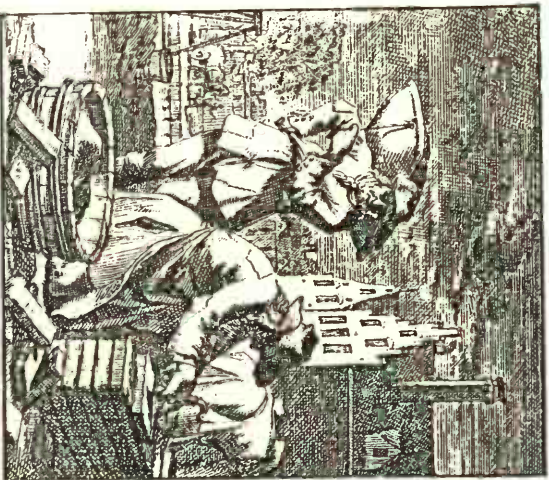
Het boekje "Het menselijk Bedrijf" van Johannes en Caspaares Luiken, voor het eerst uitgebracht in 1694, kan hier uitkomst bieden. In dit boekje hebben beide Amsterdammers (vader en zoon) honderd verschillende ambachten uit de 17e eeuw afgebeeld en voorzien van stichtelijke verzen. Op zo'n afbeelding ziet men een mens uit de 17e eeuw, afgebeeld in zijn omgeving, bezig met zijn beroep.

Wij (sectie Genealogie) denken dat het niet alleen voor een genealoog interessant is om ambachten uit de 17e eeuw afgebeeld te zien, maar voor iedereen die interesse heeft in geschiedenis, cultuur en heemkunde. Wij willen daarom van deze afbeeldingen een vaste rubriek maken in ons bulletin, waarvan in deze uitgave de eerste aflevering op de volgende twee bladzijden.

M. Heijen.

DE MEISELAAR.

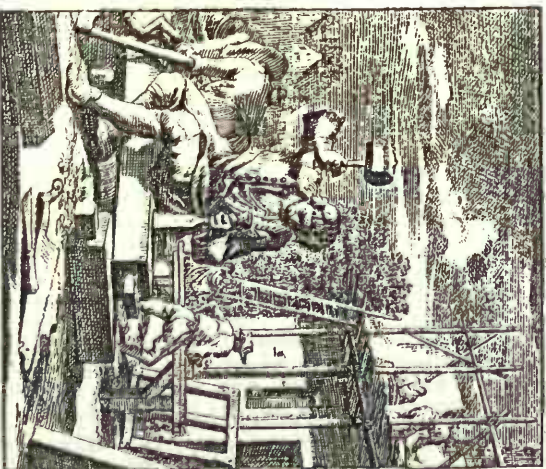
De kwaad gebuur Vereist een muur.

De mens beenuurt zyn tydlyk leven,
Om voor 't govaar te zyn omgeeven,
En 't eenwig deel ligt veellyds bloot,
Gelyk een grensstad zonder wallen,
Ten roof van 's vyands overvallen,
En prykel 'l van een eeuw'ge dood.

DE TIMMERMAN.

Het munder word betracht, Het meerder niet bedacht.

Zo 't aardsche huis tot nut kan strekken,
Om ons voor ongeval te dekken,
Gelyk het zeer beninyk doet:
Wat hoort men dan niet vlyt te bouwen,
Daar 't leven eeuw'ge huis zal houwen,
Wanneer 't van hier verhuizen moet!

DE BAKKER.

Die 't lichaam voed, Is voor 't gemoed.

o Schepper van het lieve brood,
Tot voedsel van het tyd'lyk leven,
Hoe heeft uw mildheid ons gemoed,
Om ons u zelfs tot brood te geeven!
o Brood, dat uit den Hemel viel,
Verzadig ey dan onze ziel.

DE KLEERMAAKER.

o Mens, besteed Uw beste kleet.

Het kleet is noodig in der tyd,
Maar beide, kleet en vlees, verslyt:
En daarom is 'er groote reden,
Om uit te zien met ons gemoed
Naar hemels stof en heilig goed,
Dat ons voor eeuwig mogt bekleeten.

SIGARENFABRIEK "SUMATRA"

De jaren tussen 1910 en 1930 stonden hier in het teken van de snelle opkomst en uitbreiding van de mijnindustrie en daarnaast de invloed van de eerste wereldoorlog. Van deze vooral in onze streek zo turbulente periode, is bij de meesten van ons nu al weinig meer bekend. Zoals bijvoorbeeld het fragmentje uit de toenmalige samenleving, dat in Nieuwenhagen een heus sigarenfabriekje floreerde.

De levensloop van dit fabriekje heb ik uit de mond van mijn oudere familieleden als volgt opgetekend.

Omtrent de eeuwwisseling vestigden zich in het zuiden van Nederland - vooral in Brabant - talrijke sigarenfabriekjes. Deze hadden veelal ongeveer 10 man in vaste dienst en maakten verder intensief gebruik van thuiswerkers. Ook de bekende merken -zoals bijvoorbeeld "Hofnar" die in 1940 ruim 1500 man in vaste dienst had- zijn in die tijd zo kleinschalig begonnen.

Kort voor de eerste wereldoorlog was mijn vader, Sjef Jurgens, als soldaat ingekwartierd ten huize van een sigarenmaker in Geulle. Deze sigarenmaker was een thuiswerker. Hij ontving van een fabriek de ruwe tabak, vervaardigde sigaren hiervan, en leverde deze aan dezelfde fabriek weer terug.

Sjef Jurgens, die van beroep koperslager was, had hier dus een unieke kans om zich ook nog het sigarenmakersvak te leren. Een kans die hij ten volle benutte, te meer omdat hij als alle gemobiliseerde soldaten toen, over een zee van vrije tijd beschikte.

In 1915 ging Sjef Jurgens met groot verlof. Thuisgekomen won hij zijn oudere broer Pierre voor het idee om samen een eigen sigarenfabriek op te richten. Aldus gebeurde. De fabriek kreeg de naam "SUMATRA" en werd ondergebracht in hun voormalig familiehuis aan de Putstraat (thans Hereweg) het latere z.g. Pöppinghuis. Dit huis staat nu - geheel gerenoveerd - nog aan de Hereweg 50.

Sjef Jurgens zorgde voor de inkoop van de ruwe tabak en voor de productie en zijn broer Pierre zorgde voor de verkoop.

De tabak werd ingekocht op de Tabaksbeurs in Amsterdam. Op deze tabaksbeurs werd tabak uit alle tabaksproductielanden verhandeld. In de bloeitijd van de fabriek werkten er 28 sigarenmakers. Alle sigaren werden met de hand in houten vormen gemaakt. De productie per man per dag was + 300 stuks, de totale productie bedroeg ruim 7.500 sigaren per dag.

Het assortiment bestond uit de toendertijd meest gevraagde modellen; Corona's, Senorita's en Tuitknakken. De merknaam van de sigaren was "Darling". De sigaren werden rechtstreeks geleverd aan café's en winkeliers.

Er werd ook geëxporteerd naar Duitsland, maar daar werden ze alleen aan groothandelaars verkocht. Die leveringen gingen per wagonladingen via Haanrade-Herzogenrath.

Later in de oorlog toen het reguliere grensverkeer stop kwam te liggen smokkelde men de sigaren de grens over. Dat gebeurde met grote partijen tegelijk waarvoor dan een grote colonne dragers werden ingezet. De Duitsers zagen de zo binnengesmokkelde sigaren wel graag binnenkomen, want ze hadden zo langzamerhand aan alles een enorm gebrek gekregen. Daardoor werden zij ook steeds minder kieskeurig.

In deze "export"sigaren werden tegen het einde van de oorlog zelfs tot tabak verwerkte kersebladeren verwerkt. Deze werden per paardekar in Gronsveld gehaald. Na de oorlog ontstond in Duitsland een enorme inflatie. De Duitse Mark kelderde steeds sneller naar een duizeligwekkende diepte.

Voor iedere afgeleverde partij ontving men vele miljoenen Marken. Omdat die de volgende dag misschien al weer veel minder waard waren, kocht men voor de opbrengst van de sigaren meteen dezelfde dag nog willekeurige goederen op in Duitsland. Dat was een bont allerlei. Bijvoorbeeld een partij naaimachines evengoed als een enorme partij corsetten. Deze goederen werden in Nederland dan weer verkocht. Een en ander was natuurlijk geen eenvoudige zaak, er moest heel wat handelsgeest aan te pas komen.

De fabriek heeft bestaan tot 1929.

Sjef Jurgens was toen al enkele jaren eerder uitgestapt en was zelfstandig een loodgieters/

dakdekkersbedrijf begonnen, dat inmiddels zeer goed floreerde.

Pierre Jurgens is na 1929 de verzekeringsbranche ingestapt.

Elly Janssen-Jurgens.

Z U È M E R E

ZUÈMERE in ut shtòppeleveld.

Ut kore waar aaf gedoa.

En de zoogs vöel kinger goa,

Mar d'r grutste zuëmer woeëd d'r held.

En met kratse op de bee, en bluë,

Roop ig mit ing hank vol shtruë,

Egelik is nieks aa ZUÈMERE.

Mariet Henssen.

Wat e weër!

Wat is ut e weër, miensj,
 wat e weër.
 Ut water vilt sjtendig
 mit emmere neer.
 Ut reënt, wen ich ópsjton,
 ut reënt uvverdaag,
 da reënt ut des oaves,
 en óch in de naach....
 Ich kan, ich bin ieërlicg
 gee water mie zieë;
 ich broehk i gen kirk
 nog gee wiewater mieë.
 Ich han alle krane
 in hoehs tówgeplek.
 ich wesj mich nog nit mieë..
 ich bin toch nit gek.
 Want went me de naas oeht
 ut duërgesjpan sjtik,
 da is me joa doch bis
 óp ut hemme gewik!
 De sjong, die rotte dich
 a gen veut.
 d'r handel in reën-jes
 en sjtieëvele bluht.
 En züs te inne miensj
 mit perreplüj kómme,
 da doek dich, deë vingt
 regelrech aa te grómme..
 Lache kuët waal
 verboane zieë.
 E vrundlich gezich, dat
 züs te nit mieë!
 Doa vingt ut al aa..
 Wat is dat e weër,
 mieng eëster-oge, die
 zitte mich kweër,
 mieng heng zint wer sjtiehf
 van de rummetiek,
 ich hoos mich kapot,
 ich krie wer de griep.....
 Dat weër geet mich langsam
 an d'r kanieël,
 dat makt mich kapot,
 va liehf en va zieël.
 En went ut dit joar
 nog ins zoeëmer weëd....
deë daag pak ich vri-j,

dat is ut mich weëd;
 da lekg ich mich
 óngezjeneerd in de zón,
 bis dat ich va
 brank-bloare-pieng vergon!!!

E.M.-C.

Dierentaal.

Paarden.

Om een paard te doen gaan	roept men:	Jü
" " " " " stilstaan	" "	Huu
" " " " " rechtsgaan	" "	Hot
" " " " " linksgaan	" "	Haar

Ploegpaarden ontleenden hun naam veelal aan hun
 kleur b.v.: Broene - Bruin - Vos - Schimmel -

Voes - Bles - enz.

Koeien roept men met: Dé kom - Mitsch de kom.
 Ook koeien gaf men soms de naam naar de kleur.
 b.v.: de zwarte - Bles - Voes - Bonte - Vaal.

Varkens roept men met : Kusch - kusch.
 en men jaagt ze weg met: Hoei - Hoei.

Geiten lokt men met : Mek - Mek of Met - Met.
 ook wel : Metteke-Met.

Schapen en lammeren roept men met: Lem-lem.

De hond roept men : (naam).....Kom.

Men zet hem op spoor met	: Soek - soek.
Laat hem liggen bij de uitroep:	Af. en Zit, bij zitten
Laat hem rustig zijn met	: Couch.
Jaagt hem weg met	: Gees-te.
Plaagt of hitst hem op met	: Kis-kis
Laat hem aanvallen met	: Pak.

Katten roept men met : Miem-miem.
 en strelend zegt men : Poeske.
 en wegjagend roept men : Kets.

Kippen lokt men met: Jiep-jiep.

een kloekhen lokt men met: Kloek-kloek
 en kuikens met: Tiet-tiet of Tieteke-tiet

Een tam konijn is een : Hoens of Hoenske.

GOED gereedschap is

De archeologische vondsten door onze vereniging zijn de laatste tijd heus niet slecht te noemen. Het afgraven voor de nodige te realiseren nieuwbouw in het veel besproken of becritiseerde middegebied heeft materialen prijsgegeven welke aangeven de werken of beroepen die hier in vervlogen jaren werden uitgevoerd.

Waarschijnlijk goed spul werd tijdens de werkzaamheden met grote happen grond door de graafmachine in een klap weggevreten en per vrachtauto naar elders afgevoerd. Twee restanten van pottenbakkers-ovens gaven te kennen, uit de gevonden potscherven, dat een of meerdere personen in +1150 hier doende zijn geweest om huishoudkruiken of dergelijke te vervaardigen. Tijdens een slecht-weer periode kregen wij van de uitvoerder de gelegenheid een oven in zijn geheel en grondig te onderzoeken en op te tekenen.

Onder de beschutting van een zeil ter bescherming tegen sneeuw en regen, staande tot aan de enkels in de modder begon men het karwij te klaren. De grondkleur-verschillen tekende duidelijk af in de rond de oven gegraven greppel waardoor een als het ware schervenhoop zich uitnodigend tot verder zoeken aanbod.

Beetje voor beetje werd begonnen het oven binnenste te ontleiden, de afvalgrond te verwijderen en scherf voor scherf met troffel en voegspijker uit de grond te pulken.

Plots, na schooltijd, verscheen een knaap aan de omheining die uiterst correct vroeg of hij mee mocht helpen. Op de hoop afgegraven grond naast het bouwterrein had hij ook reeds scherven gevonden. Bij het echte werk wilde hij graag meedoen en daarbij zou het fantasties zijn indien we ook nog een bom of zoiets zouden vinden.

Al ploeterend in het modderveld begon de knaap, uitgerust met een lepel als gereedschap, aan zijn toegewezen hoekje te graven. Elk schepje werd voorzichtig, doende als een volslagen archeoloog, aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen en van de aanwezige modder ontdaan.

Gezellig kletsend werkte de knaap door in zijn hoekje en vertelde dat hij op de tweede klas zat en graag lid wilde worden van onze Heemkunde-club.

Zijn belangstelling ging voornamenlijk uit naar

hoe de mensen vroeger geleefd hadden en het zou geweldig zijn als hij een kop en schotel van de Romeinen, misschien wel van de Batavieren, zou vinden.

Zo verliep de eerste dag en de knaap belooft de andere dag wederom van de partij te zijn. Daarbij gaf ik hem de raad om dan in plaats van een lepel iets anders mee te brengen.

De volgende dag, ook nu na schooltijd, verschijnt ons toekomstig lid tot ieders verbazing van top tot teen vlekkeloos in ons modderveld. Deze keer echter niet met zijn lepel maar met moeders, misschien wel beste, taartschep. Zonder blikken of blozen meteen en in volle overgave aan het werk.

Op mijn vraag of zijn moeder wel wist dat hij de taartschep voor dit Heemkundewerk gebruikte moest hij ontkennend antwoorden. Maar op de vraag wat er wel zou gebeuren indien zijn moeder de taartschep miste of merkte dat hij er mee in de grond zat te wroeten kreeg ik toch wel het meest overtuigend tegen bericht dat zijn moeder in het geheel niet zou merken en ook de taartschep niet zou missen want....."wij hebben vandaag geen taart"..... dus konden we rustig verder werken. Daarbij voegde hij de daad bij het woord.

Bij het afscheid die avond kwam de knaap met de verontschuldiging dat hij de andere dag niet kon komen. Hij moest met zijn moeder mee om stof te gaan kopen. Want, "meneer je moet weten ik doe in mei de Communie en de broer van mijn moeder en die zijn vrouw maakt voor mij een nieuw pak". "dag meneer, met een goed schopje gaat het toch veel beter dan met een lepel en mocht ik nog scherven vinden op de leemhoop hiernaast dan leg ik ze bij elkaar of bewaar ze voor onze club".

Kijk dat zijn toekomstige leden met PIT. Of zijn moeder er ook zo over denkt is mij niet bekend.

ha.er.

H.A.J. Dortants
Eygelshovenerweg 25
6374 KB LANDGRAAF NL
Tel. 045-315315

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

September 1987.

3de Jaargang

Bij het samenstellen van dit nummer kregen we de lijst van inschrijvingen voor het Jaarboek 1987 in handen.

Het viel ons op dat nog niet alle leden het Jaarboek besteld hadden.

Ja, de vele regen in de vakantie kan veel uitwissen, zelfs uit ons geheugen. Het beroerde is echter dat het later bijdrukken van dit Jaarboek duur gaat worden en dus niet kan zonder prijsverhoging.

Er is nu besloten het jaarboek een maand later, dus ca. 15 november te laten verschijnen.

U kunt dus nu nog 2 weken inschrijven.

In het nieuwe jaarboek zal o.m. een artikel verschijnen van Wiel Ringens waarin hij de spannende dagen van 16 februari tot 24 februari 1981 (De dag dat bekend werd dat Landgraaf gevormd zou worden) beschrijft.

Ook over het Eikenbos (ten oosten van het station) zal een artikel verschijnen.

Dit i.v.m. het tracé Dormansberg.

De Excursie naar Brugge kan niet doorgaan. Er was te weinig belangstelling.

Het bezoek aan Aken was een succes.

Bij de samenstelling van ons programma zal rekening gehouden worden met korte excursies, die zeer in de smaak vallen.

OVERVAL

In 1742, laat op de avond van Allerzielen (2 nov.), werd er op de voordeur van de pastorie te Schaesberg gebonsd.

De omgeving werd al geruime tijd door een bende bokkerijders onveilig gemaakt. Zij hadden de laatste weken in de dorpen rond Heerlen verschillende inbraken en overvallen gepleegd. Ook de goede burgers van Schaesberg leefden in angst en beven voor deze dieven en moordenaars die altijd 'snachts opereerden. Niet zodra was de schemering gevallen of ze grendelden de deuren en barricadeerden de ramen.

Op de meer afgelegen boerderijen werd bij toerbeurt gewaakt tot de morgen aanbrak. Er lag een hoorn of een geladen buks gereed om de naaste bureu te kunnen waarschuwen zodra er onraad dreigde.

In de dorpen zelf, waar men zich veiliger voelde omdat men dicht opeen woonde, beperkte men de voorzorgen meestal tot het zo stevig mogelijk afsluiten van alle toegangen tot de woningen.

/had

Dat/men ook in de pastorie van Schaesberg, of "Den Scheijt" zoals het dorp in een akte uit die dagen wordt genoemd, gedaan.

Toen er op de deur gebonsd werd vroeg de "koeckmeijdt" (keukenmeid) van de pastoor, nadat zij bevend door de gang naar de voordeur was gegaan, wie de late bezoeker was. Een vleierende mannenstem verzocht dringend om open te doen. De vreemdeling buiten op de stoep vertelde dat hij helemaal uit Aken kwam, doodmoe was en een brief voor de pastoor bij zich had, die een dringende boodschap bevatte. "Waer vandaen sijt gij?" wilde de meid weten. "Van Horbach" verduidelijkte de stem aan de buitenkant van de solide eikenhouten deur.

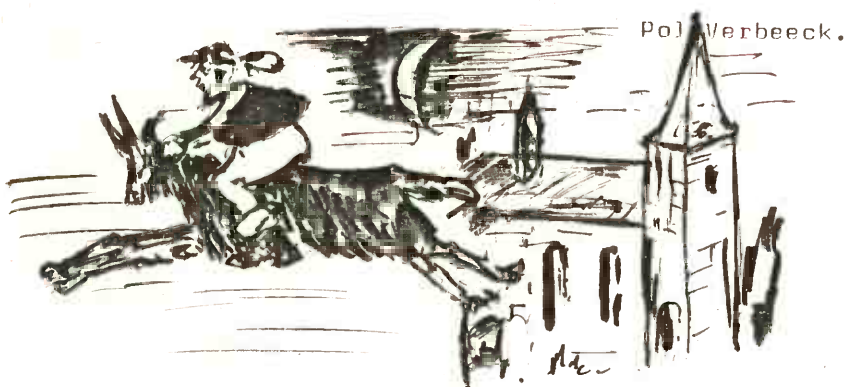
Inmiddels was ook de pastoor, die in zijn studeerkamer de stemmen en herrie gehoord had, in de gang verscheenen. Hij nam met gerechtvaardigd wantrouwen kennis van de mededeling, dat daar buiten een man stond die met alle geweld binnen wilde komen. "Beste vriend", riep hij, "ik ken je niet en ik denk er niet aan de deur zo laat voor een wildvreemde open te doen. Als je een brief hebt steek hem dan maar onder de deur door." Er kwam echter geen antwoord en er verscheen ook geen brief in de spleet tussen drempel en deur. Wel hoorden de pastoor en de meid buiten gedempt en opgewonden praten. Er waren dus nog meer mannen en zij pleegden blijkbaar overleg.

De pastoor wachtte niet af wat dit overleg zou opleveren. Hij rende naar de zolder, opende een dakvenster en begon luidkeels om hulp te roepen.

De gealarmeerde buurtbewoners grepen hun gereedstaande wapens en kwamen toesnellen.

Zij troffen voor de pastorie niemand aan.

Maar toen men in gesloten colonne tezamen met de pastoor op onderzoek uit ging, vond men een ladder die tegen een lage uitbouw van de pastorie was geplaatst. Daarmee waren de mannen op het dak geklommen. Zij hadden reeds enige pannen verwijderd om een gat te maken waardoor zij naar binnen konden klimmen, toen zij de vlucht moesten nemen.

ROMEINS GEBOUW

Reeds eerder werden veronderstellingen geopperd, dat bij kasteel Schaesberg een Romeins gebouw gestaan moet hebben. Men ziet herhaaldelijk bewaarheid dat bij kastelen reeds eerder op dezelfde plaats of in de buurt een gebouw van vroegere datum gelegen heeft. In de muur van het latere kasteel Schaesberg bevindt zich een grote steenblok van Kunrader steen, die afkomstig moet zijn van een Romeins gebouw.

Bij enkele recente onafhankelijke onderzoekingen zijn nog meer restanten van een Romeins gebouw gevonden.

Zoals gedeelten van dakpannen en stenen.

Ook in een afvalput bij het 14e eeuwse gebouw dat op de plaats van kasteel Schaesberg lag, kwam een gedeelte van een Romeins hypocaustum (verwarmingssysteem) te voorschijn.

W.B.

PANNEKEUK

De pannekeuk van mieng mam.

Wie ich d'r vurrige kieër ut resef van die núnnevót-te van d'r Wiel loos, koame mich de pannekeuk van mieng mam in de gedanke! Wat die ze leëve aa pannekeuk gebakke hat..doe kenks te d'r ganse Lankgraaf mit tówdekke. Noeh vings te i gikker loak waal e pannekoke-húske en doe kans te appel-en sjpekpannekook eëte; mar ich gleuf, da has te ut óch gehad! Nea, da mieng mam..Viër houwe inne groeëte gaad mit alle soate freut en noa venant, wat graad riehp waar woeët pannekook gebakke. Mieng mam maket ginne dunne flienterkesdeeg, mit flot, flot get meël, milk en bakpoeier óngeree gemiezjeld en da: veëdig, ju, noa de pan i. Nea, mieng mam maket inne ieërlige, ras-echte gèsj-deeg: ut meël in inne groeëte kómp, langs d'r kank get zaot gesjtruijd, e külke in ut midde, doe-i de gèsjmit get lauw milk en get soekker aagmengd, lo minute lotte "goa", da langzaam van ut midde oecht de milk good durchreure, nog e paar eier d'rbi-j en óp ut lets nog inne sjuët oalig, teëge ut aabrenne. Dat waar gee kingersjpieël, doe moeët ste al moeskele vuër haa: zoene kómp dikke deeg fosj durchsjloa!..Dan woeët inne vuchtige handook uvver d'r kómp gelag en deë deeg moeët da bonoa ing sjtónd "goa", óp e werm pleëtsjke; in d'r zoeëmer in de zón, in d'r wíukter kót bi-j de ferneus. Óngertussje waar ut freut vuërverzörgd: de sjtetskes van de kroeësjele aaf, de sjteen oecht de proehme of kieësjje, de miemele aafgerietsjt, groeët freut durchgesjnijje, enzoëwicër...Dat woare dus de keuk va mieng mam: kroeësjele, witte miemele, roeë miemele, (ging sjwatte, doe woeët sjnaps dróp gezat), kieësjje, zoeëre en zeute, bakproehme, ringeloate, bieëre.. En ut alderlekkesjte waar worbelekook, mar doavuër moeëte v'r ieësj noa d'r busj i: worbele plukke! Alle soate eppel woeëte gebroek, zoeëre en zeute, roeë en greune, i sjtuksjkes, i sjiehve, mit of oane roziehne en krínte..Mar óch broadwoeësj en sjpek.. bi-j ós woeët noeh eemoal va al kook gebakke. En went da gaar gee freut mieë waar, da koame de erpel an de ri-j: riehfkook en sjniebbelskook..Vur d'r riehfkook houwe viër ing ekstra muële: wie me noen ut amandelmúëleke hat, mar da in ut groeët; mit inne hote klots boave dróp, vur de erpel aa te dujje en, de unne, die óch durchgedricënd woeëte. (Dat góng óch allenuij mit de hank-riehf, mar da hots te de lappe vèl langs de vingere eraaf hange en mit die blood-heng moeëts te óppasse, dats te ginne poetteskook kroogs i plaatsj va riehfkook.)

En die sjniëbbelskeuk...ich gleuf, doa houw mieng mam patent dróp, die han ich noeëts mieë urges ge-zieë: van de gesjelde, gewesje erpel woeëte dun sjiehve gesjniyje, die woeëte wer in lang, sjmaal sjtriepkjes gesjniyje (sjweëgelkes), da koam doa meël bi-j, (dat woar óch döks bookesmeël), zaot, eier, mit get water of milk inne dikke bri-j gereurd dan óp e heet vuur in d'r hete oalig good aabakke, dan langsaam mit d'r deksel dróp gaar lotte weëde, nog ins umdrieëne en van de anger ziej bakke..en da hots te inne pannekok mit good-geël sjweëgelkes boave dróp.. doa sjmierete viër zeem dróp en da hou-we viër kirmes!!

En went viër reste erpelpuree houwe, da woeëte doa óch keuksjkes va gevórmd, gebakke en zeem dróp gesjmiërd..

Mar.. ieëre wem ieëre tówkump: alling óp ing ouwer-wetsje koale-ferneus ka me richtig pannekok bakke. Doa ka ging lektrisje, ging gaasferneus en ginne magnetron dra tieppe.

Alling ing gów hoehsvrouw kank ing ferneus richtig sjtoake, dat woar ing kuns óp zich!

Ich weul vur gee gold mieng gaasferneus mië mit ing koale-ferneus toehsje, mar ich mót tówgeëve, dat bis noeh nog nieks is oechtgevónge, wat, wie die verwunsj-de koale-ferneus alle soate wermdes óp ing plaat houw Drek boaver d'r vuurpot woar de grótste hits, doa sjtóng datginnige dróp, wat flot aan ut koake of bakke moeët kómme en da woeët ut óp 'n ziej gesjoave, woeë ut koake bloof of werm bloof, doa kós me waal zes keëtele óp kwiet..

Mar wen ich nog dra dink: ut 'smörge ing sjtóng ieë-der ópsjtoa, ut essje-sjoat oethoale, (roadat me gans vurzichtich d'r vuurpot oethgeroacheld houw, angesj loog d'r sjtub doehme-dik durch de ganse kuëke)..da proppe papier, druëg vunkelhoot, aasjteëke óp d'r richtige tied de koale dróp, en went ut nit zoeë heet hovet: inne knoa sjlam dróp. En went ste ins roeëd-glujje gesjtok hots, das te bang woars, dat dich de sjouw aa brank góng, wórps te inne emmer er-pelsjale óp ut vuur, desnóeëds die van de noabere d'r bi-j, went die ze nog nit aan de knieng gevoord hou-we...Mar d'r sjtóls van ing gów hoehsvrouw woar: ing zilvergesjoeërde ferneus! Noa ut eëte loot me ze aafkeule en da koam ut kiske mit de lappe, ut sjoeër-papier en d'r hartedief óp de proppe. Went me ze end-lich blietse-blank houw, sjtóng me zellever i vuur en vlam!! In d'r zoeëmer woar me da óch nog kliedernaat gesjwit. Ing ferneus sjoeëre is beëter, wie dri-j sjtóng trinme!!

Urnenveld gevonden.

In het begin van de jaren veertig werd op ca 100 meter afstand van de Barbarakapel te Palemig een grafveld ontdekt.

De plaats werd in een boek, gevonden op kasteel Schaesberg beschreven.

Deze gegevens stammen van dhr. Louis Beckers, die samen met zijn broer Christiaan en Joep Hoepermans, oud conservator van het museum te Ehrenstein, deze urnen opgegraven hebben.

Tijdens deze werkzaamheden werden zij gadegeslagen door de Duitse soldaat M.P., die de zaak niet vertrouwde. Vermoedelijk heeft hij gedacht met verzetstrijders of dergelijke te maken te hebben. Plotseling stond de soldaat met getrokken revolver voor hen en eiste opheldering.

Het opgraven van urnen en in het algemeen overledenen "Annen" of voorouders werd door de Duitsers als grafschennis beschouwd.

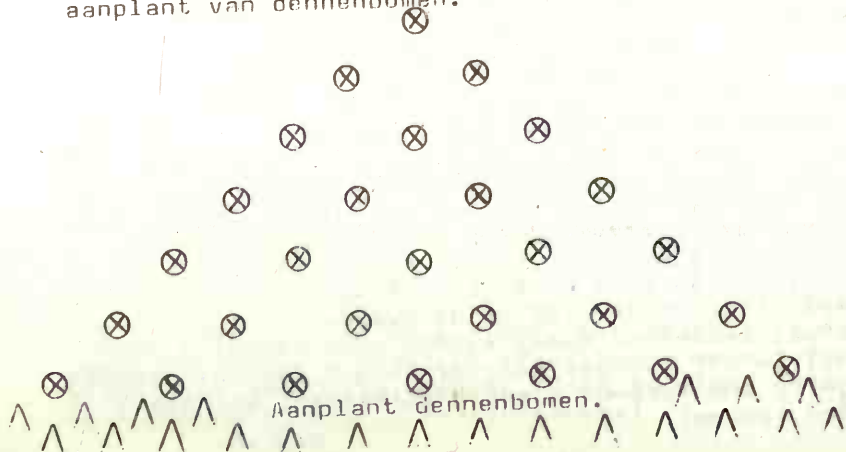
Men heeft zich toen met een smoesje over het zoeken naar zand en grind uit de situatie kunnen redden.

Men had echter reeds een aantal urnen gevonden en deze verstopt. De schrik zat er echter danig in en zij durfden niet verder te graven.

Enkele dagen later hebben zij de urnen in een kinderwagen in kleine aantallen naar huis gebracht.

(Ik kan mij herinneren een aantal van deze urnen bij mij thuis gezien te hebben.)

Er werden in totaal 28 urnen gevonden. Zij lagen zoals hieronder aangegeven en met de opening van de urn naar het oosten, (de morgenzon) tegen een aanplant van dennenbomen.

Aan één zijde was geroerde grond door de aanplant van dennenbomen en werden geen urnen aangetroffen. Daar L.B. geen urnen wilde hebben, uit angst voor de Duitsers, hebben de andere heren de urnen gelijkelijk verdeeld en meegenomen. Waar deze urnen gebleven zijn is niet met zekerheid te zeggen. Aangenomen mag worden, dat zij zich bij de familie van de beide, reeds overleden, personen bevinden.

Wiel Beckers

Sektie Genealogie

Onze sectie heeft gedurende de vakantiemaanden haar activiteiten tot een minimum beperkt. In juni hebben we tijdens onze laatste bijeenkomst een start gemaakt met het gemeenschappelijk project. Dit zal in de komende maanden verder worden uitgewerkt. In juli hebben we nog een studiebijeenkomst gehad, waar onderling ervaringen werden uitgewisseld m.h.t. genealogisch onderzoek. Op donderdag 17 sept. is onze volgende bijeenkomst. Er zal dan iemand een inleiding komen houden over oude handschriften (paleografie). Verder staat er voor de komende maanden een gezamenlijk archiefbezoek gepland. Op de middenpagina vind U deze keer weer vier oude ambachten door J.Luiken.

M.Heijen.

Sektie Dialekt

De zomervakantie (of wat daarvoor moest doorgaan) is weer verleden tijd. De avonden worden langer en er is weer tijd voor onze hobby's. Laten we er dit jaar eens flink tegen aan gaan. Er is werk genoeg aan de winkel; er moeten meer letters op papier. Laten we daar dit winterseizoen eens met z'n allen de schouders onder zetten.

Heeft iedereen zijn vakantie-verhaal op papier gezet? Goed zo.

A propos...onze oproep in het vorige bulletin, om dialektwoorden-spreekwoorden-en zegswijzen te verzamelen is en blijft nog steeds van kracht.

Weë eemoal zie hat verloor aan 't plat,
deë biet zich dri vas, deë lieët nit mie los
bis datte gaar ginne kamau mië hat.

E.M.-C.

DE GLAZEMAAKER.

Het leven zucht, Naar licht en lucht.

Om 't licht niet buiten 't huis te sluiten,
Is 't schoon gebruik van glaze ruiten,
Maar 't huis des herten bouwt men dicht,
Door idelheid en beuzelingen,
Met hout en steen der aardse dingen,
En stopt het toe voor 't Hemels licht.

DE LOOTGIETER.

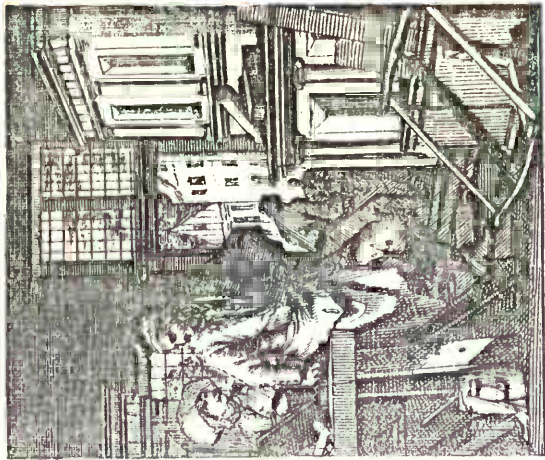
Leid het goed In 't genood.

De mens, om 't hemels nat te vangen,
Maakt aan zyn wooning watergangen,
Om dat hy gaaren nooddrift had:
't Is wyslyk, liet hy maar den regen
Van Gods genade, liefde, en zegen,
Niet vloegen buiten 't hertenvat.

DE SCHRYNWERKER.

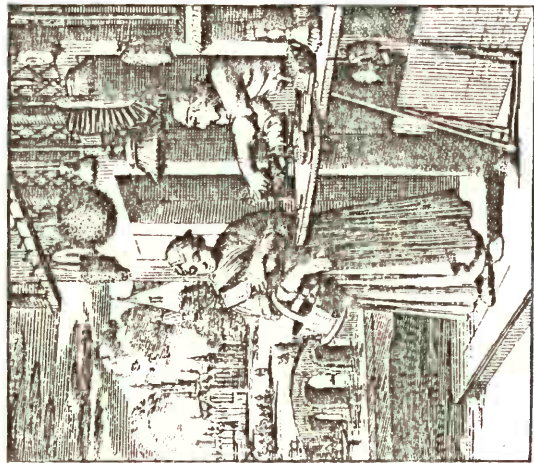
Best gekist, Minst gemist.

De kas besluit in zich den schat
Van 't winbaar en voorspoedig leven;
Maar waare wysheid heeft gevat,
Dat zy, en wy, elkaar begeeven,
En maakt een schatkist van het hert,
Daar eeuwig goed beslooten werd.

DE SCHUIERMAAKER.

Een ider zoekt De onreine hoek.

De zinn'lykheid neemt vuil en stof
Van 't nette kleed en huisraad of;
Maar 't best van al word veel vergeeten,
Het eeuwig deel, de waarde ziel,
Daar zo veel zondenstof op viel,
Bespat, beklad, en vuil bezeeten.

FAMILIEKRONIEK

LEOPOLD JURGENS:

Geboren op 19 mei 1889.

Overleden op 23-jarige leeftijd 20 juli 1912.

Leopold Jurgens was de oudste zoon van Peter Jozef Jurgens en Gertruda Jurgens geb. Smeets.

Hij woonde bij zijn ouders aan de Putstraat (De huidige Hereweg).

Hun huis, het latere z.g. Pöppinghuis staat er nog altijd op Hereweg 50, zij het wel grondig verbouwd en gerenoveerd.

Toen was het een eenvoudige lemen vakwerkboerderij die zijn ouders in het begin van hun huwelijk voor 1000 Mark gekocht hadden. Voordien hadden ze nog enkele maanden ingewoond in de ouderlijke woning Jurgens in de Emmastraat.

Leopold was wat men noemt een "geboren" handelaar en zakenman.

Al kort na zijn lagere schooltijd reisde hij met een hondekar, vol beladen met stoffen voor costuums, jurken en ondergoed, de boerendorpen af en bracht zijn waren daar aan de man. Omdat in die dorpen geen stoffenwinkels waren, moesten de mensen daar wel hun textielbehoeftigheden van reizende kooplieden betrekken.

Het ging hem al gauw zo voor de wind dat hij zijn hondekar kon vervangen door paard en wagen. Hij breidde zijn handel nu flink uit tot een veel wijdere omgeving, over de Duitse en Belgische grenzen heen.

Met een kleermaker had hij een overeenkomst om van zijn stoffen desgewenst ook maatkleren te maken voor de boeren, boerinnen, knechten en meiden. Eerst had hij een overeenkomst met kleermaker Mosmuller, die ook aan de Putstraat woonde, later ging hij samenwerken met kleermaker Frings uit Eygelshoven.

Leopold verdiende goed geld met zijn textielhandel en zorgde al gauw voor een groot deel van het inkomen van het gezin Jurgens.

Hij is ook de grote animator geweest in het gezin om het grote winkelpand "a genne Put" (hoek Hoefvelderweg) te bouwen. Een foto van dit grote huis op blz. 272 van het boek "Nieuwenhagen Verleden en Toekomst".

Het nieuwe huis werd in eigen beheer gebouwd met

behulp van vrienden van zijn vader.

Toen de bouw nog maar net begonnen was werd Leopold ernstig ziek. Hij stierf op 20 juli 1912 op pas 23-jarige leeftijd aan tyfus. Deze ziekte heerste toen in Nieuwenhagen. Heel tragisch voor het gezin Jurgens was, dat zes weken daarvoor, op 12 juni 1912 het 9 jaar oude dochtertje Sybilla Catharina ook al aan deze ziekte was gestorven.

Jammer genoeg heeft Leopold dus het nieuwe huis, waar hij zo hard voor gewerkt en het meeste geld voor verschaft had, nooit meer klaar gebouwd kunnen zien.

Zijn toen 21-jarige broer Pierre nam zijn taak over en heeft gezorgd voor de verdere afbouw van het huis.

Tegenspoed bleef de familie tijdens de bouw van dit huis echt niet gespaard. Zo werd nog vóórdat het huis klaar was, ten gevolge van een ontzettend hevige storm, het gehele dak vernield.

De familie Jurgens uit Oss heeft hun toen nog financieële bijstand gegeven om deze onverwachte tegenslag het hoofd te kunnen bieden.

Elly Janssen-Jurgens.

BELONINGEN

In het zakboekje van een soldaat die op 1 mei 1888 was ingedeeld als loteling van de lichting 1888:

"Aan alle vrijwillig dienende militairen beneden de rang van officier bij de korpsen van het leger worden, wegens volbrengen van langdurige trouwe dienst na het 18e levensjaar de navolgende onderscheidings-tekenen en beloningen toegekend te weten:

- a) Na zes dienstjaren, een chevron benevens een soldijverhoging voor korporaals en minderen van $2\frac{1}{2}$ cent per dag.
- b) Na twaalf dienstjaren, een bronzen medaille en opnieuw een soldijverhoging van $2\frac{1}{2}$ cent per dag.
- c) Na achttien dienstjaren een tweede chevron.
- d) Na vierentwintig dienstjaren een zilveren medaille.
- e) Na dertig dienstjaren een derde chevron.
- f) Na zesendertig dienstjaren een gouden medaille met vijftig gulden gratificatie.

KINDERSPELEN EN VACANTIE

De vakantie-tijd was vroeger evenals nu, voor de jeugd, vrij van school en de tijd werd gedood met spelen en spelletjes. Kortom men had de tijd voor eigen doen en laten.

Gaat men tegenwoordig, al dan niet vergezeld van de ouders, naar het buitenland of elders in den lande de verpozing zoeken. Voorheen deed men dit in eigen omgeving spelend met de buurkinderen.

Een vakantie buiten de eigen regio was slechts voor enkelen weggelegd terwijl een bezoek aan een zwembad voor velen tot een groot onbekend iets gerekend moest worden.

Deed zich echter de gelegenheid voor dat men een zwembad kon bezoeken, dan was dit slechts voor één uur toegestaan. Elk uur was er een wisseling van bezoek nl. één uur dames en het volgende uur heren.

Gemengd zwemmen mocht men niet in ons katholieke zuiden.

Als we blijven vergelijken met voorheen, dan zien we dat de badmode radicaal is ingekrompen. Als het ware te heet gewassen of wegens textiel gebrek.

De vroegere weinige bezitters van een echt badpak waren ingeklemd in een soortement van halflange onderbroek waaraan een bovenstuk, terwijl men nu bij velen het badpak soms moet zoeken om van bovenstuk maar niet te spreken.

De huidige gang van de jeugd naar het zwembad gaat bij velen gepaard met een radio-recorder soms ter grote van een gereedschapskist die een oorverdovend lawaai verwekken. Men denkt wel eens dat de muzikanten van vandaag een salaris ontvangen voor het aantal geproduceerde decibel, om het even welke klanken men voortbrengt.

Geluid produceren was, indien de tegenwoordige oudere generatie ging pootje baden in de Rode beek, echter niet vreemd. Men toog meestal in groepsverband richting Brunsummerheide en werd er niet gezongen, dan ging de wandelpas gepaard met het geluid van zelf gemaakte kleppers.

Klepperen en het vervaardigen van kleppers was ook een vakantie bezigheid en men deed dit als volgt:

Kleppers waren houten plankjes van ca. 12 cm lang en 4 cm breed, de dikte variërend tussen de 0,5 en 1 cm. Al naar gelang men de plankjes het beste kon hanteren. Het beste was een harde houtsoort b.v. eikenhout. Dit vanwege het goede (harde) geluid. De uiteinden werden ietwat rond afgesneden of ge-

vijld en liefst nog even in het vuur gehouden, zodat ze nog harder werden en het uiteinde ook nog decoratief werkte.

Om een klepper-geluid te produceren werden de klepper plankjes vastgenomen tussen wijsvinger en middenvinger en tussen middenvinger en ringvinger. Bij geoefenden kwam er nog een derde bij nl. tussen ringvinger en pink.

Via arm en polsbewegingen werden dan allerlei "klepper-marsje" gespeeld.

Sommigen waren zo handig dat ze met beide handen tegelijk konden kleppen. Voor velen was dit het be-luisteren waard.

Het klepperspel was eigenlijk een jongens aangele-genheid. Dat enkele meisjes ook klepperden was echter niet vreemd.

Het gros van de meisjes was echter bezig met andere spelletjes b.v.:

Hinkelen. Een spel dat in vele variaties gespeeld werd doch meestal het zelfde grond-principe had.

In een lemen ondergrond werd met een scherp voor-werp hokjes getekend. Meestal tien in een veelvoud van figuur combinatie's waarbij het vakje 10 in de meeste gevallen de naam "hemel" kreeg.

Tot ongenoegen van enkele huismoeders werden met krijt de stoepen soms van hinkel-figuren voorzien. Elk deelnemend meisje had een mooie gladde steen of vaak ook wel een stukje marmer als hinkel-attriboot steeds bij de hand.

Het meisje dat aan de beurt was gooide haar steen in het vakje 1.

Springend op één been, want dat is hinkelen moest dit vak worden overgeslagen om in vak 2 te belanden. Dan, soms een halve of kwartslag draaiend, moest men in spreidstand naar de vakjes 3 en 4 springen.

Vervolgens weer naar 5 hinkel-en, naar 6 en 7 spreiden, enz., om zo vakje 10 te bereiken om dan van de hemel naar het uitgangspunt terug te keren.

Vervolgens werd de steen dan in vakje 2 gegnoid hetwelk nu moest worden overgeslagen om hetzelfde spel te herhalen. Net zo lang tot men op een lijn trapte was een en het zelfde meisje aan de beurt.

Een variatie was dat men al hinkelend de steen met

		10
7	8	9
4	5	6
1	2	3

de voet naar het volgende vakje trachtte te stoten zonder dat deze over de buitenlijn geraakte of een vak oversloeg.

Nog een andere vorm van behendigheid was dat men de steen of scherf, op de neus van de schoen legde om vervolgens al schuivend alle tien de vakken te bereiken zonder dat de steen van de schoen viel.

Deze korte omschrijving van spelletjes is misschien een uitdaging aan de lezers of lezeressen om de hun bekende liedjes of spelletjes voor het volgende bulletin te noteren. Variatie's op hinkelspelen zijn eveneens welkom, om zodoende een verzameling van jeugdspelen te verkrijgen.

ha.er.

EXCURSIE naar Maaseik

Door de Dienst van het Kunstpatrimonium van de provincie Belgisch-Limburg was een studie-excursie uitgeschreven te Maaseik op 26 augustus 1987.

Het O.C.G.L. had daarvoor een uitnodiging gekregen en per auto zijn de heren Brouwer, van Dijk, Rade en Kuyl naar Maaseik getogen om dat mee te maken. Het bleek dat, behalve de heer Ermens, stedenbouwkundige van de gemeente Roermond en de heer Custers van Monumentenzorg Limburg en de 4 leden van het O.C.G.L. de overgrote meerderheid van de deelnemers (36), Belgische architecten waren.

Na een korte inleiding van de architect Martens volgde een bezoek aan de Markt van Maaseik.

Een plein is een rustpunt, een ontmoetingsplaats, een gezicht, een ruimte in het binneste van een stad. Het één hectare grote plein van Maaseik is een historische plek bij uitstek. De dubbele rij lindebomen vormt sinds 1862 een groene wand. Een reeks Maaslandse huisgevels, waaronder België's oudste apotheek, omringt de gekasseide open plaats waar eens het "Heerenhuys" of stadhuis de blikvanger was. Nu prijkt er het standbeeld van de gebroeders van Eyck, samen met de blauwstenen pompen en het perron beschermd als monument sinds 1986. Als landschap geniet het marktplein bescherming sinds 1940.

De aanpak en renovatie van het Maaseikse stadshart vormt de aanleiding tot deze excursie. De markt van Maaseik is wel een wettelijk beschermd landschap van

ongeveer één hectare maar ook een kruispunt van wegen met van alle kanten invalswegen en een grote parking op het plein.

Men wil nu de verkeerssituatie wijzigen door alle straten af te sluiten en daardoor de auto's te weren en op deze wijze de markt centraal te maken voor de mensen en niet meer voor de auto's. Het zal duidelijk zijn dat men nog veel weerstanden moet overwinnen voor de renovatie van het Maaseikse stadshart zal zijn voltooid.

Na een grondige verkenning van de markt te Maaseik vertrok het gezelschap per autobus naar Roermond waar de stedenbouwkundige, de heer Ermens een inleiding hield op het Munsterplein.

De Cisterciënser Munsterabdij werd in het begin van de 13de eeuw gesticht door Graaf Gerard van Gelre.

Een grafmonument van hem bevindt zich in de kerk. De abdij was oorspronkelijk buiten de stad gelegen en kwam waarschijnlijk aan het eind van de 13e eeuw binnen de omwalling te liggen. In 1797 werd de abdij door de Fransen opgeheven, waarna het merendeel der gebouwen tot kazerne werd ingericht. Toen de kazernefunctie werd opgeheven zijn de laatste resterende gebouwen van de voormalige abdij gesloopt. Er blijft over de Munsterkerk uit de 13e eeuw, gerestaureerd en gewijzigd tussen 1864 en 1891 door dr. Cuypers, waarvan een standbeeld op het plein is opgericht in 1930. Tegelijkertijd met de restauratie van de kerk werd begonnen met de aanleg van een plantsoen. In het midden van dit plantsoen werd in 1888 de muziekkiosk, naar ontwerp van dr. Cuypers opgericht.

In 1975 heeft men een plan opgesteld het Munsterplein te renoveren en van het plantsoen een plein te maken, hetgeen daarna is uitgevoerd.

Men is uitgegaan van DE VOLGENDE UITGANGSPUNTEN:

1. Herstel en stimulering van het Munsterplein als rust- en ontmoetingspunt.
2. Wering van het gemotoriseerd verkeer.
3. Herstel van de dubbele bomenrij rond het plein.
4. Handhaving van de muziekkiosk in de gegeven situatie.

Tussen de dubbele bomenrijen en op markante punten worden een aantal "Munsterpleinbanken" geplaatst die het plein als rust- en verpozingspunt aantrekkelijk maken.

We hebben het plein bekeken en p.a. de prachtige meer dan 100 jaar oude Sequoia boom bewonderd, zijn in de Munsterkerk geweest met het grafmonument en

vervolgens weer per bus naar Maaseik gereden. Bij terugkeer werd ons door de schepen van het STADSBESTUUR nog een glas champagne aangeboden.

Wat men zich wel afvraagt bij deze studie-excursie is hoe wij de "ontmoeting met pleinen" als bewoners van Landgraaf moeten verstaan. nu in het middengebied het nieuwe bestuurscentrum verrijst waar ergens in het midden van dit centrum ook nog een klein pleintje komt.

In ieder geval heeft de excursie naar Maaseik ons wel aangetoond dat een bezoek aldaar met onze leden in de nabije toekomst zeer zeker de moeite waard zal zijn.

O.S.Kuyt.

Wist U dat

- er een prachtig jubileumboekje is verschenen bij het 75-jarig bestaan van de voetbalvereniging; F.K.O.N.S.?
 - in dit boekje twee belangrijke vrouwen vergeten zijn?
 - Trees Cremers meer dan 50 jaar supporter van O.N.S. is geweest?
 - zij iedere zondag langs de lijn aanwezig was?
 - zij daardoor Erelid van O.N.S. geworden is?
 - mevr. Benden jaren lang, in de pause van elke wedstrijd, thee aansleepte en in emaille mokken inschonk voor de spelers?
 - zij dit volgehouden heeft tot oktober 1934?
 - wij heel blij zijn met elk nieuw lid maar dat wij zitten te springen om werkende leden?
 - er zo vreselijk veel werk te doen is?
 - wij alle leden die iets kunnen vertellen of opschrijven over vroeger of dit zelfde kunnen doen over hun wijk of straat, ook als werkende leden beschouwen?
-

H.A.J. Dortants
Eygelshovenerweg 25
6374 KB LANDGRAAF NL
Tel. 045-315315

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

December 1987

3de Jaargang

In nr. 1 van 1985 hebben wij indertijd een plan bekend gemaakt betreffende hetgeen we zouden doen met de verschenen nummers van het Bulletin. We stelden toen voor om na 5 jaren de dan verschenen Bulletins in te binden. Wij willen nu echter, om de boekjes niet te dik te maken, al reeds bij ruim 200 blz. de Bulletins inbinden en dan gaan we als volgt te werk. Hij of zij die alle nummers heeft bewaard en deze wil laten inbinden, maakt hiervan een pakje, zet er zijn naam op met adres natuurlijk en geeft dit af op het adres: Kempkensweg 2. Hij of zij zal dan wel f. 3,-- moeten bijvoegen want er moet een inhoudsopgave en een nieuwe omslag gemaakt worden. Dit bezorgen aan genoemd adres zal dan uiterlijk 15 jan. 1988 moeten geschieden, daarna kunnen wij er niets meer aan doen. 3 weken na 15 jan. kan dan het boekje afgehaald worden. De verzamelde Bulletins zullen er dan ongeveer uitzien zoals het Jaarboek. Hiermee bedoelen we natuurlijk de buitenkant.

Dit is alweer het laatste Bulletin van dit jaar. U ziet dit aan de bijlage van deze uitgave. U kunt Uw contributie weer eens kwijt en het is nog steeds f.20,-- per lid.

Dit is niet veel want f.20,-- per jaar is f.1,67 per maand of f.0,38 per week of nog geen f.0,06 per dag. U zult wel begrijpen dat dit zo niet vol te houden is in deze tijd. Het bestuur bezint zich op allerlei actie's om wat meer geld binnen te krijgen. U zult er in 1988 wel enkele tegenkomen en die f.0,06 per dag zal waarschijnlijk wel verhoogd moeten worden. Misschien wel tot f.0,08 of f.0,09 per dag. Het bestuur zal echter alles in in het werk stellen om onder een dubbeltje te blijven. U kunt er zelfs aan

meehelpen, door b.v. een lid te werven. (of twee) en dan verder gaarne Uw medewerking aan de actie's die straks komen.

Geen prettig bericht hè zo vlak voor kerstmis.

SECTIE GENEALOGIE.

Onze sectie is na de "zomerstop" weer op volle toeren gaan draaien. Naar aanleiding van onze bijeenkomst in september die als hoofd-thema de Paleografie (kennis van oude schriftsoorten) had, zijn wij op acht oktober met het merendeel van onze sectie van start gegaan met een cursus Paleografie. De lessen worden gegeven door Dhr. M. Pfeifer van de Stichting Geschiedkunde "de Maaskentj" uit Stein. De cursus is ontwikkeld door voornoemde Stichting en heeft tot doel het ontwikkelen van enige vaardigheid in het lezen van oude nederlandse handschriften. Inmiddels hebben we zes van de twaalf sessies gehad. De vorderingen zijn naar mijn mening uitstekend en ik denk dan ook dat iedereen in de groep deze cursus tot een goed einde zal brengen.

Op onze bijeenkomst (vergadering) in oktober werden afspraken gemaakt voor een gezamenlijk bezoek aan het Rijksarchief te Maastricht. Dit bezoek heeft inmiddels (30 oktober) plaatsgevonden en het bleek een succes te zijn, vooral voor de beginnende genealogen in onze sectie. Zij hebben die dag gebruik kunnen maken van de kennis van diegenen in onze groep, die al iets meer ervaring hebben met betrekking tot genealogisch onderzoek in het Rijksarchief te Maastricht. Door zo'n gezamenlijk archiefbezoek en de daaruit voortvloeiende onderlinge hulp beantwoorden we aan een van onze doelstellingen: "door elkaar te helpen, iedereen binnen de sectie op een min of meer gelijk niveau van kennis van de genealogie te brengen". Ik denk dat daarom gezamenlijke archiefbezoeken steeds in ons toekomstig programma terug zullen keren.

Onze bijeenkomst in november bestond uit een avondvullende lezing van Dhr. J. Spierts met als onderwerp: "de staatkundige en sociale toestand in onze streek, voor, tijdens en na de franse overheersing". Dhr. Spierts begon zijn verhaal met de slag bij Wöringen (1288) en eindigde met het moment dat onze provincie bij Nederland werd gevoegd (1839). Hij belichtte de voornoemde aspecten uit de periode 1200-1850 in chronologische volgorde. Het was voor iedereen een zeer

interessante en leerzame avond en het bleek eenste-meer dat voor een genealoog kennis van de streekgeschiedenis onontbeerlijk is. Ik ben dan ook zeer verheugd over de bereidheid van Dhr. Spierts om in de toekomst een of meer lezingen te verzorgen voor onze sectie. Onderwerp(en) en data zullen t.z.t. bekend worden gemaakt.

Ons programma voor de komende maanden is gedeeltelijk vastgesteld. In december is een gewone vergadering gepland, waarvan de agenda bij het schrijven van dit stuk nog niet exact bekend is. In grote lijnen zal het een evaluatie van de afgelopen periode (1987) worden en het beleid voor de toekomst (1988) zal worden besproken.

In januari zal Dhr. J. Crott onze gast zijn. Het wordt een avond met een informeel karakter, waar men onderling van gedachte kan wisselen over genealogie en aanverwante zaken. Daarnaast zal de cursus paleografie uiteraard worden voortgezet en misschien zal in het begin van het volgend jaar een gezamenlijk archiefbezoek wederom op het programma staan.

Tot slot verwijs ik nog naar de middenpagina(s) van dit bulletin, waar U ook deze keer weer een aantal oude ambachten ziet afgebeeld. (door: J. en C. Luiken, Amsterdam 1694).

M. Heijen.

SECTIE ARCHEOLOGIE EN CULTUUR.

Onze sectie heeft een druk half jaar achter de rug. In de zomermaanden werden enkele buitenactiviteiten gehouden zoals; een rondleiding in Rimborg door Dhr. J. Spierts. Verder een wandeling in de Brunssummerheide o.l.v. W. Beckers.

Op de bijeenkomsten werd bijzondere aandacht besteed aan de mineralogie. Hoogtepunt was een bezoek ten huize van de fam. Nievelstein. Ons lid, Dhr. Nievelstein had thuis een tentoonstelling ingericht. Hierbij liet hij ons een deel van zijn gevonden voorwerpen; mineralen, fossielen enz. (alles afkomstig uit deze streek), zien.

Daarnaast werden we nog eens extra verwend door mevr. die ons van een natje en droogje voorzag.

Verder zijn we gestart met een cursus archeologie, waaraan door 11 personen, resp. 2 dames en 9 heren wordt deelgenomen.

De lessen worden apart voor de werkgroep en soms samen met de hele sectie gehouden, naargelang de onderwerpen die behandeld worden.

De bedoeling is om een werkgroep te vormen, die in staat is bij archeologische vondsten behulpzaam te kunnen zijn.

W.B.

SECTIE NATUURMONUMENTEN EN KARTOGRAFIE.

Het is meestal erg moeilijk om een verslag te maken van een bijeenkomst van onze sectie. Niet dat tijdens een bijeenkomst de aanwezigen hun mond niet opendoen en elkaar nietszeggend zitten aan te staren. Juist het tegendeel is waar, de monden staan niet stil en wij spreken over zoveel zaken en dingen dat we allen tegelijk moeten praten om alles te kunnen behandelen en dan is het moeilijk om al de onderwerpen uit elkaar te houden.

En dan gebeurt het dat we na ruim twee uur tot de ontdekking komen dat er heel veel onderwerpen besproken zijn waaronder ook die, die enkelen zelfs niet gehoord hebben.

Om maar enkele onderwerpen te noemen: wegruizen, oude kadastrale benamingen, straatnamen, het oude archief van de P en P parochie, wandelingen door onze gemeente, het samenstellen van beschrijvingen hiervan, plaats gehad hebbende excursies, verslag van een gesprek met een oude inwoner van Landgraaf die zoveel van alles wist, de verzamelde bidprentjes waarvoor nieuwe opberg ruimte gemaakt moet worden want de verzameling groeit de bakken uit, welke bomen groeien er in het Eikenbos, restauratie kruisweg van Ad de Haas, de aanstaande jaarvergadering, enz.

Het zijn zoveel onderwerpen dat we de tel kwijtraken en vergeten dat tussendoor een verslag gegeven is over datgene waar onze leden mee bezig zijn en dat verschillende van onze leden iets speciaals onder handen hebben en we zijn dus on-te-vreden over onze groep. Moe van het praten gaan we dan toch nog tevreden naar huis en nemen ons voor, de volgende keer eens spijkers met koppen te slaan en dan hebben we de volgende keer zoveel spijkers dat we weer allen tegelijk moeten praten om alles te kunnen behandelen.

C.V.

Onze "Nederlandse" taal

De "game can go on". Zo zal het klinken door de reporterstem als de return-game Ned.-Cyprus gespeeld gaat worden.

Zo ook zal hij spreken over goal, hatrick of power-play, van de zoveelste corner of misschien wel penalty.

Gekluisterd zullen we dan zitten voor ons van al dan niet voorziene Flatsquare-teletext-televisie met FSQ beeldbuis verbeterd door Contourbooster en 8 pagina geheugen one-chip' deco der geschikt voor PAL, SECAM en NTSC. De LED digitale indicatie geeft de juiste taalkeuze, expanded stereo, stand by en balans aan door middel van de FTD, zodat we met een special Hyperband en een digitale audio-processor in 8 stappen een dynamiek bereik van 92 dB gefacineerd genoten van een play of.

Nu de Uefa echter anders besliste en velen toch nog zullen proberen straks bij thuiskomst nog iets te zien op hun van tapeband voorziene Quickstart-video kan zich ergerlijk vergissen. De met leespen geprogrammeerde VHS digitale recorder met Screen-display had ongeacht zijn VPS en SCART de automatische S. Tuner of automatische fijnafstemming met ingebouwde beeldgenerator niets van de bar-codes overgenomen. Ondanks het zeer eenvoudige Index zoekstelsel bleek de HQ techniek niet bij machte ook maar een bruikbare frequentie elektronisch te hebben genoteerd terwijl de digitale bandteller met zoekfunctie een verstreken tijd aangaf voor opname indicatie.

De DD-cylindermotor met oliefilter aangedreven automatische scene-herhaling of "Go-to" functie voor stilstaand beeld gaf een picture-Search waarop geen bal techniek met rookbom effect waarneembaar was.

Nu geen beeld van de wedstrijd zichtbaar te maken viel, zou men in vroeger tijd zijn toevlucht gezocht hebben in het beluisteren van het Han Hollander verslag op radio of geluid ontvang-toestel.

Ook deze methode werd geprobeerd op moderne wijze door de vingertip ON schakeling te bedienen der Midi Stack System toren, vooreerst de Quartz Direct PLL Synthesizer tuner. Deze met de laatste voorzieningen uitgeruste sleeptimer met digitale uitlezing van Auto-scan en Pre-set-scan ingebouwde timer zou het geheugen plegen der 20 voorkeur zenders en volgens display oproepen volgens manual scanning OLRC of hoogste signaalruisverhouding.

Eenmaal op het goede kanaal wordt de verbinding gemaakt op Input der geïntegreerde Clas AN versterker

uit de componenten serie met over bemeten Trafo en hoogbelastbare eindtransistoren. Ongeacht deze versterker met ruimte effect van Dolby-Naturel en Simulated-Surround is uit de aangesloten box met dome-tweeter van 8 Ohm Impedantie geen sound waarneembaar welke met voetbal van doen heeft.

Dus..... wachten op later bericht.

Ongeïnteresseerd wat voetballen betreft komt de dochter van het college thuis met haar Walkman, neemt een Milky-Way om hiermee genoeg power te verzamelen om de Home-studio te verwerken.

Ietwat geïriteerd over het uitblijven der sport-berichten wordt met een half oor geluisterd naar de eerste Nederlandse lees oefening van de jongste telg. Deze verdiept zich met volle overgave in het bestuderen van de speelgoed folders uit de volgepropte brievenbus of mailbox om zodoende zijn vele wensen onder de aandacht te brengen.

Leuk voor hem of haar zou bv. zijn; een Dumptruck, Skatebord, Rollerscates, Dart bord, Ministeck, Speedsters, Buggy met Radio-control, Freightliner, Spaceship, Mastermind, Walky-Talky of Jet-Fighter en Ranger. Ontzettend leuk zou zijn: een Mountain monster samen met Insect-Warrior, Fightboat, Saladin Scale, Astro-Fighter met Robot-Gun.

Zeker weet hij te vertellen dat zijn vriendje een Questron of magische pen zou krijgen om spelend te leren lezen en schrijven.

De vele meisjes in de klas wisten hun verkozen speelgoed aan te duiden met: Megan, Sundance, Snowfun, Mhing, Lady Evening en Betty Teen in de Baby-Walker.

De tijd van Toon Hermans' oorkleppen als Sinterklaas verrassing is verleden tijd evenals een voor iedereen begrijpelijk Nederlands.

Het heerlijke roomijs van voorheen is nu een haastig opgespoten Softcream. Het omschrijven of berekenen doet men in Soft-Ware terwijl men luistert naar Hard-rock als men muziek bedoelt.

Al deze Algemeen Beschaafd Nederlandse bewoordingen werden genomen uit de vele reclame folders die voor Sinterklaas of Kerst-tijd in onze brievenbussen worden gedeponeerd.

Is het niet eenvoudiger als men schrijft of leest zoals "de stomm Belsche" zoals men hier wel eens zegt.

Daar luistert men nog naar de radio of geluidsontvanger en spelen de kinderen met pop en auto terwijl ze op school hun moeders-taal leren schrijven en in

het zwembad leren drijven terwijl men hier daarbij moet Bubbelen.

ha.er.

Préhistorische vondsten

De laatste tijd zijn weer een aantal vondsten, uit de steentijd, in Landgraaf gedaan. Het handelt zich om stenen gebruiksvoorwerpen. De juiste omstandigheden zijn nog niet genoeg bestudeerd, maar we zullen U in de toekomst op de hoogte houden.

W.B.

Grafheuvels

In de Brunsummerheide zijn en waren in het verleden vele grafheuvels.

Hiervan wordt in de literatuur slechts oppervlakkig melding gemaakt.

In de thans nog aanwezige grafheuvels bevinden zich geen archeologische vondsten meer.

Het is mogelijk, dat er mensen zijn, die uit eigen ervaring of van derden iets meer over deze grafheuvels weten.

Er zijn o.a. urnen van het Germaanse en Hallstatt type gevonden.

Wanneer U ons hierover inlichtingen kunt geven, zouden wij daar zeer blij mee zijn.

Inlichtingen: W.Beckers, tel. 315406.

W.B.

DE BEZEMMAAKER.

Maakt schoon en vaagt, Daar 't God behaagt.

De bezem in Gods woord gevonden,
 Door welbedachtheid t'zaam gebonden,
 Behoorde in 't woonhuis van 't gemoed
 Den drek der aarde weg te dryven;
 Op dat daar Christus kwam verblyven,
 Een waarde gast met eeuwig goed.

DE MANDEMAAKER.

't Ondichte vat Behoud geen nat.

Die water schepte met een mand,
 Die scheen niet wel by zyn verstand:
 Veel handen zoeken heil te grypen,
 In 't gatig vat van deezen tyd,
 Maar 't zal hen altemaal ontzypen:
 Schep heil in 't vat der eeuwigheid.

DE ZEEVENAAKER.

Gy die op 't kleine ziet, Verzuimt het groote niet.

O Mens, zo schrande in het schiften,
Tot voordeel van het vlees en bloed!
Hoe noodig was 't u uit te ziften
Het kwaad van 't goed in uw gemoed,
Op dat gy 't beste mogt behouwen,
En u geen achteeloosheid rouwen.

DE STOELEMAAKER.

Al was 't van goud, Het breekt als hout.

De stoel van zachtheid en rust,
Staat in het eeuwig huis des Heeren,
Voor hen, die, op gemak belust,
Met hun gemoed by God verkeerren:
Hoe zacht een aardsche zetel zy,
Hy breekt ten laatste en gaat voorby.

Huisslachtingen

zie ook: De hoesslachtingen van Lemmerling

Inleiding:

Het varken is reeds vele eeuwen als huisdier bekend. Wetten en regelingen uit de vroege Middeleeuwen bewijzen dit.

In 1978 bleek dat in Limburg bijna één miljoen varkens gehouden werden en in 1984 was dit aantal bijna 1,3 miljoen. Reeds in de vorige eeuw werden grotere aantallen varkens op boerderijen gehouden. Men had zelfs "verkesjongens" in dienst. Zij moesten de stallen schoonhouden en toezicht houden op deze beesten als zij buiten verbleven. Als zij op de weiden verbleven moest de schade door wroeten beperkt blijven.

Ook trokken varkenshoeders reeds eeuwen geleden met kudden varkens in het najaar naar verlaten akkers op zoek naar resten voer. Ook trokken zij langs wegen en bossen waar eiken- en beukebomen stonden. Het vlees van met veel eikels en groen voer gevoede dieren was vaster van aard, smakelijker en beter van kleur. Vooral de varkens in de Ardennen waren hierom bekend. Ardennenham, die op een speciale manier gerookt werd, was alom bekend.

Het houden van varkens

Het vetmesten gebeurde niet alleen op boerderijen. Ook de gewone arbeider hield één of twee varkens. Meestal werd dit varken: "inne bag" op een markt in de buurt gekocht, bij een boer of van varkensverkopers, die hiermee langs de deur kwamen. Van Ham uit Hoensbroek was een van hen.

Bij de koop van een varkentje was het opletten, dat men geen achterblijvertje kocht. Het aantal soorten was niet van belang. Er waren ook lange varkens van lichaamsbouw, die Deense landvarkens werden genoemd.

De gewone man kocht soms twee varkens, om, als ze vet waren er een van te verkopen, waardoor men de onkosten van aankoop en voer terug verdiende.

Het vetmesten duurde gauw zes tot acht maanden. Het voer bestond meestal uit wat men in een varkensketel gaar kookte. De ketelvulling bestond meestal uit: een laag ondermaatse aardappelen, aardappelschillen, verder kon hierop nog: bieten, wortelen, stoppelknollen, keukenafval en in de zomer werden bovenop nog brandnetels gedaan. Onder in de ketel lag soms een rooster om aanbakken te voorkomen. De ketel werd op een stoof of driepoot-kachel-tje gezet in een stal of hok. Zo'n ketel kon soms enkele uren flink stinken. Later waren er ook vaste ketels, waaronder een kachel zat.

Het voer werd meestal in een houten kuip bewaard.

Dit voer werd met een houten stamper fijngestampt. Later gebeurde dit ook met een "brietsjelmastientje". Tegen etenstijd werd een gedeelte uit de houten ton van het varkensvoer in een emmer gedaan. Daaraan werd dan water, ook wel afwaswater toegevoegd. Hieraan voegde men ook wel melk toe. Ook een handvol meel (Delfia biggenmeel) werd goed gekneet tussen het voer. Het varken was intussen gaan schreeuwen, omdat het aan de geluiden herkende, dat er voer op komst was. Ook allerlei ander afval uit de keuken en groen uit de tuin werd aan het varken gegeven. De laatste maand voor het slachten werd het varken extra flink gevoerd. Bekend is ook het voeren van bier aan de varkens, hoewel te veel bier niet goed heette te zijn.

Het varkensverblijf

De varkensstal lag meestal vlak bij huis in een "schop" of stal. Meestal waren enkele muurtjes opgemetseld. Ook was er een houten of ijzeren deur, waarlangs men naar binnen kon. De trog bestond dikwijls uit een halve gresbuis en moest van buitenaf een opening hebben, waarlangs het voer in de trog gedeponneerd kon worden. In de stal werd stro gedaan, waarop het varken liggen kon. Ook was er een afwatering naar een gierput. Was de stal nat en bevuild, dan moest de mest met een haak uitgetrokken worden en naar de mesthoop vervoerd worden. Het varken werd voor deze gelegenheid meestal losgelaten. Veelal leidde dit tot excessen, waarbij soms grote consternatie ontstond, doordat het varken er van door ging. Het was echter zaak, het varken zo veel mogelijk in het hok te laten slapen, zodat het eerder vet was om geslacht te worden.

Slachten van het varken

Hoewel er ook op andere tijden in het jaar varkens geslacht werden, was het rond november toch de tijd, dat de meeste varkens om zeep geholpen werden.

Rond het naamfeest van St. Catharina (25 november) heette het in vroeger jaren. Daarvandaan het gezegde: "mit Sint Katrien, dónt ze de verkes pieng."

Vele slagers kregen nu extra werk, ook zij, die dit werk niet als hun beroep uitoefenden.

Zo waren op Nieuwenhagen ook mannen, die dit werk deden, zoals Boymans Piet en Braun a gunne put.

Wat het slachten betreft waren er vroeger geen voorschriften. Later kwam er een keurmeester aan te pas en moest men op het gemeentehuis een vergunning aanvragen voor huisslachten.

Volgens Lemmerling bedroeg het gemiddeld slachtloon begin 1900 voor een varken "eine frang of ing mark", 40 of 60 cent. In de twintiger jaren bedroegen de slachtkosten inklusief de verdeling van het vlees, een daalder.

Op meerdere plaatsen ging de loonslager elke dag in het najaar varkens slachten. November heet dan ook de slachmaand. Op grotere boerderijen werden dikwijls meerdere varkens tegelijk geslacht.

Vroeger werden de varkens zonder verdoving met een mes de halsslagader doorgesneden. Later werd dit bij de wet verboden. Voor het eigenlijke werk begon, had men allerlei attributen nodig, zoals: een zeel, om het varken om een van de achterste poten te doen. Ook het slachtladder-tje, waaraan het varken opgehangen kon worden.

Verder bossen roggestro om de haren af te branden. Ook een grote houten knots om het varken op de kop te slaan en te verdoven. Daarna werd het gestoken en werd het bloed in een lage kom opgevangen, die telkens als hij vol was in een grotere teil werd geleidigd. Met de voorste poot werd een pompende beweging gemaakt, om zoveel mogelijk bloed te verkrijgen. Dit bloed moest goed met de handen gekneeld worden om stolsels te voorkomen.

Aan de gordel had de slager een messenkoker hangen, waarin verschillende soorten messen en het "sjtoal" staken. Meestal had men enkele stevige mannen ter beschikking om het varken te "killen". Dat varken had dikwijls al iets in de gaten en was op zijn sterfdag niet uit zijn stal te krijgen, zodat 'n paar helpers niet overbodig waren. Het was dan ook meestal 'n hoop "trammalant" voor het varken op een bepaalde plaats was gebracht en de klap met de hamer kon gebeuren. Met stro werd het varken de haren afgebrand.

Daarna ging men met heet water en krabbers de haren of huid afkrabben tot deze schoon was. Later zag men, dat toch niet overal zo precies alles verwijderd was. Nu hing men het dier aan een speciale ladder. De sporten stonden verder uit elkaar, dan bij een gewone ladder. De bovenste sport stak door de zijbomen naar buiten. Aan deze uitstekende delen hing men het varken op. Nu werd het varken opengesneden en de ingewanden werden cruit gehaald. Meestal had men het varken één dag voor het slachten laten vasten, om zodoende de darmen al iets leeg te hebben.

Bijzonder voorzichtig was men met de galblaas, die aan de lever vastzit, om te voorkomen, dat de inhoud op het vlees terecht komt en dit een bittere smaak krijgt. In de oorlog werd deze gal gebruikt, voor o.a. een kleine hoeveelheid in het waswater te doen, waarmee de het vet en bloed bevulde kleren gewassen werden, waardoor deze mooi wit werden. Ook werd de gal gebruikt in het water, waarmee sterk verontreinigde stoepen en vloeren gezuiverd werden.

Verder werd de gal gedroogd en als trekzalf gebruikt en als vervangend middel voor stremsel voor kaasbereiding.

Ook de darmen werden bewaard. De faecaliën werden eruit geduwd en met heet water, waarin wat zout werd gedaan, werden zij goed schoongemaakt.

De varkensblaas "Verkesbloas"

Aangetrokken door het geschreeuw van het varken, was de jeugd ondertussen komen vragen voor de blaas. Zij was een gewild voorwerp en diende voor allerlei doeleinden. Vooreerst moest ze bij de kachel goed gedroogd worden, nadat er eerst wat lucht in geblazen was.

Was de blaas droog, dan werd ze afgepompt en werd als slagwapen aan een koord gebruikt, of als voetbal.

Voor al met vastenavond zag men vele ballonnen, waarmee men elkaar al slaande plaafde.

Ook werd van het vel een foekepot gemaakt, dat als instrument diende. Ook werd het vlies als glas in een raam verwerkt. Ook diende de blaas voor vet of olie te bewaren en als geld- en tabaksbuidel. Daarvoor moest het vlies soepel gemaakt worden. Daartoe deed men een hoeveelheid tarwe-zemelen (klijje) in de blaas. Nu wreef men het vlies in de zemelen zolang tot het soepel was. . Daarna sneed men cirkelvormige stukken uit het vlies, vouwde de rand om en deed er een koordje in waarmee de buidel dichtgetrokken kon worden. Oudere dieren leverden meestal een vlies, dat beter geschikt was en van betere kwaliteit.

"Sjtukkere"

Na ongeveer een etmaal (24 uur) was het vlees van het varken bestorven en kwam de slager terug om te "sjtukkere" (in stukken verdelen).

Hiermee was hij ongeveer 2 uur bezig. Een gedeelte was bestemd om ingepekeld te worden. De hoeveelheid pekelsout bedroeg plus minus één tiende van het in te pekelen vlees. Het zout diende om het overtollig vocht uit het vlees te trekken. Soms gebruikte men een klein beetje salpeter, om te zorgen, dat het vlees een aantrekkelijke kleur bleef houden.

De pekelsak of kuip bevond zich meestal in de kelder. Hierin legde men de "sjinke", hammen en spek, flink ingebed met zout.

Hierin bleef het vlees zo'n tien tot veertien dagen liggen, waarna ze eruit gehaald werden. Dan werden ze goed schoongewassen en afgedroogd en aan het plafond al of niet in een kussensloop opgehangen om te drogen. De rest van het vlees werd apart gelegd bij de stapel, waartoe het verwerkt moest worden.

Vlees, dat voor hoofdkas, (heutkieës, flöbbes) diende, werd eerst gekookt, uitgerebed en door de vleesmachine gedraaid. Daarna werd het gemalen vlees weer opnieuw gekookt. Toegevoegd wordt een papje van meel, melke, zout, azijn enz. om de goede smaak en juiste dikte te krijgen voor de zult.

Ook is het zaak niet te veel gelei in de zult te krijgen.

Daarna wordt de zult in potten gedaan om af te koelen. Vele lekkere stukjes van het varken worden dirkt verorberd. Zo zijn veel mensen gek op de hersenen (hieëre), die gebakken werden.

Na, of reeds tijdens het "sjtukkere" werd de borrelflles te voorschijn gehaald en werd de slager flink verwend. Het werd dan ook meestal een gezellige boel en er werden met het groter aantal borrels nuttigen, steeds sterkere verhalen verteld. Meestal werden er ook sigaren rondgedeeld. Het bloed was intussen reeds lang verwerkt tot poetes, bloedwoeësj of pannas. In de bloedworst werden voor de liefhebbers stukjes spek verwerkt. Pannas verkreeg men door een hoeveelheid boekweitmeel in het bloed te verwerken.

De poetes en pannas werd ook in keulse potten en kommen gedaan.

In het varken zit ook een dikke laag vet (het verevet of de reuzel) rond de nieren. Dit verevet liet men eerst besterven en drogen. Daarna werd het in een ijzeren ketel verhit en gesmolten. Het vet werd in potten gedaan en werd als "sjmals" of sjmoot, sjmout, gebruikt bij het bakken. Maar ook werd het op zwartbrood gedaan met wat zout erop.

De krappe, krepkes of kaantjes bleven over en werden dikwijls in groenten opgediend.

In de oorlog heeft men van het reuzelvet door toevoeging van kali-of natronloog nog surrogaat zeep gemaakt, bij gebrek aan betere zeep.

Van de niet te vette stukken vlees werd vervolgens braadworst gemaakt. Hiertoe werden deze stukken vlees in kleine moten gesneden en door de vleesmolen gedraaid. Aan het uiteinde van de vleesmolen zat een rooster met gaten en vervolgens een trechter. Op deze trechter werd de darm geschoven en kon met het maken van de braadworst begonnen worden.

Terwijl één man het vlees door de molen draaide, zorgde iemand anders er voor, dat de darm gelijkmatig met gemalen vlees gevuld werd. Zo ontstond een soms meterslange braadworst.

Zoals reeds gezegd, mocht de braadworst niet te vet worden, dan kreeg ze een onsmakelijke witte kleur.

Soms werd er ook droogworst gemaakt.

Deze bestond uit mager vlees, stukjes spek, suiker, salpeter, zout en diverse kruiden; Nadat het vlees weer door de molen gedraaid was, werd het goed gekneet samen met de ingrediënten. Daarna werd het weer door de molen, nu met trechter in de darmen gedraaid.

Het dichtdraaien van de borsten gebeurde vroeger met woeësjpinne. Dit waren dorens ter lengte van 3 tot 5 cm. afkomstig van de sleedoorn (sjlieë) Reeds lang voor de slacht werden deze dorens verzameld en ontdaan

van de bast. De worsten werden aan de zoldering te drogen gehangen.

Dit ophangen van vlees gebeurde met vleeshaken en met behulp van een dunne knuppel, die weer aan haken of ringen in het plafond hingen.

Op grotere boerderijen had men nog een vleeskamertje of een houten kast met gaas ervoor, waar het vlees hangend bewaard werd.

In vroeger jaren werd weinig of niets van de slacht weggegooid.

Zelfs voor sommige beenderen had men een bestemming. Zo werden de schouderbladen van het varken gebruikt, om gaten in de wanden van vakwerkhuizen met leem dicht te smeren. Ook pottenbakkers gebruikten het schouderblad om klei op te scheppen.

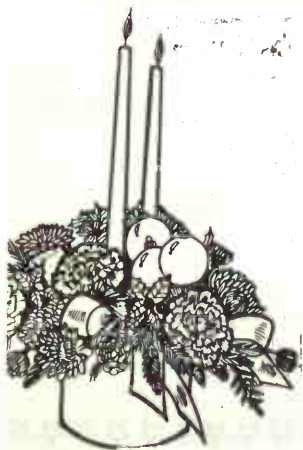
De werkzaamheden rond de slacht van een varken waren zeer arbeidsintensief. Daar stond tegenover, dat de armere bevolking zich te goed deed aan de overvloed van vlees.

Meestal werden de dorpsgeestelijken ook wel met een kom "heutkieës" of iets anders bedacht.

Ook de buren en degenen, die het hele jaar aardappelschillen of ander afval voor het varken gegeven hadden konden op een kom vlees rekenen.

Veranderde levenswijzen en de strengere voorschriften en de contrôle van keurmeesters hebben het aantal huisslachtingen tot een minimumteruggebracht.

Wiel Beckers.

X.MIS

De vermaarde kunstenaar
Aad de Haas,
vervaardigde deze bijzonder
sterke kerstplaat.

Prettige Kerstdagen
en een
Gelukkig Nieuwjaar

